

Regeringens färdplan för hållbarhet

STATSRÅDETS PUBLIKATIONER 2021:72

vn.fi/sv

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Statsrådets publikationer 2021:72

Regeringens färdplan för hållbarhet

Statsrådet Helsingfors 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Publication distribution

**Institutional Repository
for the Government
of Finland Valto**

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Publication sale

**Online bookstore
of the Finnish
Government**

vnjulkaisumyynti.fi

Statsrådet

ISBN pdf: 978-952-383-765-2

ISSN pdf: 2490-0966

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2021

Regeringens färdplan för hållbarhet

Statsrådets publikationer 2021:72

Utgivare Statsrådet

Språk finska **Sidantal** 62

Referat I denna färdplan konkretiserar regeringen de mål om ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle som ingår i regeringsprogrammet. Färdplanen samlar elementen i tre dimensioner av hållbarhet till en balanserad helhet och visar sambanden mellan social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. I färdplanen beskrivs nuläget för den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten samt regeringens mål inför 2030-talet. Den identifierar också de centrala teman och områden där det behövs nya politiska åtgärder och initiativ inom den närmaste framtiden och på längre sikt.

Nyckelord regeringspolitik, regeringsprogram, målsättningar, social hållbarhet, ekologisk hållbarhet, ekonomisk hållbarhet, framtid, hållbar utveckling, Sanna Marins regering

ISBN PDF 978-952-383-765-2 **ISSN PDF** 2490-0966

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-765-2>

Hallituksen kestävyystiekartta

Valtioneuvoston julkaisu: 2021:72

Julkaisija Valtioneuvosto

Kieli suomi **Sivumäärä** 62

Tiivistelmä Tällä kestävyystiekartalla hallitus tekee näkyväksi hallitusohjelman tavoitteen sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävästä yhteiskunnasta. Kestävyystiekartta kokoaa kolmen kestävyuden ulottuvuuden elementit tasapainoiseksi kokonaisuudeksi ja näyttää sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden keskinäiset kytkökset. Kestävyystiekartassa kuvataan sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen kestävyuden nykytila sekä hallituksen tavoitteet 2030-luvulle mentäessä. Kestävyystiekartta tunnistaa myös ne keskeiset teemat ja aihealueet, joissa tarvitaan lähitulevaisuudessa sekä pidemmällä aikavälillä uusia poliittisia toimia ja avauksia.

Asiasanat hallituspolitiikka, hallitusohjelmat, tavoitteet, sosiaalinen kestävyys, ekologinen kestävyys, taloudellinen kestävyys, tulevaisuus, kestävä kehitys, Sanna Marinin hallitus

ISBN PDF 978-952-383-765-2 **ISSN PDF** 2490-0966

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-765-2>

Regeringens färdplan för hållbarhet

Statsrådets publikationer 2021:72

Utgivare Statsrådet

Språk finska **Sidantal** 62

Referat I denna färdplan konkretiserar regeringen de mål om ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle som ingår i regeringsprogrammet. Färdplanen samlar elementen i tre dimensioner av hållbarhet till en balanserad helhet och visar sambanden mellan social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. I färdplanen beskrivs nuläget för den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten samt regeringens mål inför 2030-talet. Den identifierar också de centrala teman och områden där det behövs nya politiska åtgärder och initiativ inom den närmaste framtiden och på längre sikt.

Nyckelord regeringspolitik, regeringsprogram, målsättningar, social hållbarhet, ekologisk hållbarhet, ekonomisk hållbarhet, framtid, hållbar utveckling, Sanna Marins regering

ISBN PDF 978-952-383-765-2 **ISSN PDF** 2490-0966

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-765-2>

Innehåll

1	Inledning	8
2	Ekologisk hållbarhet, lägesbild och målbild 2030	9
2.1	Definition av ekologisk hållbarhet i färdplanen för hållbarhet	9
2.2	Nuläget för den ekologiska hållbarheten i Finland	10
2.3	Målbild för den ekologiska hållbarheten på 2030-talet	14
3	Social hållbarhet, lägesbild och målbild för 2030-talet	17
3.1	Definition av social hållbarhet i färdplanen för hållbarhet	17
3.2	Nuläget för den sociala hållbarheten i Finland	18
3.3	Målbild för den sociala hållbarheten på 2030-talet	25
4	Ekonomisk hållbarhet, lägesbild och målbild för 2030	31
4.1	Utgångspunkter för den ekonomiska hållbarheten i färdplanen för hållbarhet	31
4.2	Nuläge för den ekonomiska hållbarheten i Finland	33
4.3	Målbild för den ekonomiska hållbarheten 2030	39
4.4	Mål för den ekonomiska hållbarheten och lösningsvägar	41
4.4.1	Åtgärder för att öka sysselsättningen och minska arbetslösheten	46
4.4.2	Höjd utbildnings- och kunskapsnivå	47
4.4.3	Åtgärder för att stärka förutsättningarna för hållbar ekonomisk tillväxt	48
4.4.4	Åtgärder för att förbättra den offentliga förvaltningens produktivitet och kostnadseffektivitet	51
4.4.5	Social- och hälsovårdsreformen	52
4.4.6	Andra åtgärder för att stärka de offentliga finanserna	54
4.4.7	Genomförande och uppföljning	54
	wBilaga 1. Åtgärder för att förbättra den offentliga förvaltningens produktivitet och kostnadseffektivitet	55
	Social- och hälsovården	55
	Åtgärder som förbättrar kostnadseffektiviteten	55
	Programmet Framtidens social- och hälsocentral	56

Statsunderstödsprojekt som stöder strukturreformen	57
Finlands program för hållbar tillväxt, pelare 4	58
Delområdet lokalförvaltning, upphandlingar och digitalisering	59
Statens och kommunernas upphandlingar	59
Statens och kommunens lokaler	60
Digitalisering.....	61

1 Inledning

I denna färdplan för hållbarhet konkretiserar regeringen de mål om ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle som ingår i regeringsprogrammet. Färdplanen för hållbarhet samlar elementen i tre dimensioner av hållbarhet till en balanserad helhet och visar sambanden mellan social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. I färdplanen beskrivs nuläget för den sociala, ekonomiska och ekologiska hållbarheten samt regeringens mål inför 2030-talet. Den identifierar också de centrala teman och områden där det behövs nya politiska åtgärder och initiativ såväl inom den närmaste framtiden som på längre sikt.

2 Ekologisk hållbarhet, lägesbild och målbild 2030

2.1 Definition av ekologisk hållbarhet i färdplanen för hållbarhet

Med ekologisk hållbarhet avses samhällets förmåga att fungera inom gränserna för planetens bärkraft. Målet är att trygga ekosystemens funktion och förnyelseförmåga nu och i framtiden.

En förutsättning för ekologisk hållbarhet är att miljöbelastningen och de miljökonsekvenser som människans och samhällets aktiviteter orsakar ligger på en nivå som inte hotar ekosystemen och inte orsakar artdöd och förstör habitat. Miljöbelastningen och miljökonsekvenserna tar sig uttryck i bland annat klimatförändringen, utarmningen av den biologiska mångfalden, miljöskaadliga förändringar i markanvändningen, kväve- och fosforansamlingar, kemiska föroreningar, globalt ohållbar användning av sötvatten samt det ekologiska avtrycket och materialavtrycket.

För att ekologisk hållbarhet ska kunna uppnås måste den totala förbrukningen av naturresurser minskas och samhället övergå till en klimatneutral cirkulär ekonomi och bioekonomi som tar hänsyn till social, ekonomisk och regional rättvisa.

Ekologiskt hållbara gemenskaper och samhällen bygger på faktabaserad respekt för och hänsyn till naturen och ekosystemen i all planering och allt beslutsfattande. Den ekologiska hållbarheten försämrars bland annat av bristande hänsyn till natur och miljö i planeringen, överkonsumtion av naturresurser och en ekonomi baserad på ohållbar förbrukning av naturresurser samt ohållbara produktions-, konsumtions- och levnadsvanor.

Regeringens mål är att uppnå klimatneutralitet senast 2035, stoppa förlusten av biologisk mångfald, främja bioekonomi och cirkulär ekonomi, stärka livsmedelssystemets hållbarhet och förbättra djurens välbefinnande. Regeringen strävar efter att minska och ersätta förbrukningen av icke-förnybara naturresurser med en hållbar användning av förnybara naturresurser. Regeringen strävar efter att minska användningen av fossila energikällor och främjar användningen av förnybara energikällor samt en hållbar förnyelse av näringslivet. Regeringen eftersträvar ekologisk hållbarhet i Finland och globalt.

2.2 Nuläget för den ekologiska hållbarheten i Finland

Klimatförändringen, förlusten av biologisk mångfald och överkonsumtionen av naturresurser hör till mänsklighetens största problem och påverkar avsevärt möjligheterna att uppnå ekologisk hållbarhet. De hotar på många sätt människans välfärd såväl i Finland som globalt.

Klimatförändringen orsakas främst av för stora koldioxidutsläpp, huvudsakligen till följd av en ekonomi som bygger på fossila bränslen samt överkonsumtionen av naturresurser, energiproduktionen och trafiken. Klimatförändringen har omfattande konsekvenser för miljön och i synnerhet för den biologiska mångfalden.

Redan i dag påverkar klimatförändringen temperaturerna i Finland. Årsmedeltemperaturen i Finland har under de senaste 40 åren stigit med 0,2–0,4 grader per årtionde. Finland och de andra nordliga områdena värms upp mer än det globala genomsnittet. Uppvärmningstakten i de arktiska områdena är ungefär dubbelt så snabb som det globala genomsnittet.

Klimatförändringen har många olika, omfattande konsekvenser. I synnerhet de nordliga fjällarternas levnadsförhållanden förändras så mycket att arterna förflyttar sig till områden utanför Finlands gränser. Klimatförändringen ökar risken för större spridning av skadliga främmande arter i Finland, och kan stärka de skadliga effekterna av främmande arter som redan nått Finland. Klimatförändringen ökar sådana väder- och klimatrelaterade risker som påverkar samhällets funktion och kan orsaka betydande, tidvis svårförutsägbara skador på egendom och infrastruktur. Klimatförändringen ökar nederbörden och förkortar tjälperioden, vilket försvårar jord- och skogsbruksproduktionen och ökar näringsbelastningen i sjöarna och vattendragen. Även riskerna i samband med förekomsten av befintliga och nya djursjukdomar och växtskadegörare som hotar produktionen ökar, vilket är en betydande utmaning för livsmedelssäkerheten och produktionens lönsamhet.

Finlands sammanlagda utsläpp av växthusgaser 2019 motsvarade 53,1 miljoner ton koldioxid (CO₂-ekv.). Finland har minskat sina utsläpp med 26 procent jämfört med nivån 1990. År 2019 minskade Finlands växthusgasutsläpp med sex procent jämfört med året innan. Utsläppsminskningen påverkades mest av den minskade förbrukningen av kol och torv.

Av de totala utsläppen 2019 härstammade 74 procent från energisektorn, inklusive inrikestrafiken. Industriprocessernas andel var tio procent, jordbrukets tolv procent och avfallssektorns tre procent.

År 2019 täckte de förnybara energikällorna nästan 38 procent av den totala energiförbrukningen och cirka 43 procent av slutförbrukningen i Finland. År 1990 var den förnybara energins andel av totalförbrukningen 18 procent. Sedan dess har andelen stadigt ökat, och under 2010-talet har tillväxten accelererat. Med sin andel på 43 procent förnybar energi är Finland på andra plats bland EU-länderna. Endast Sverige har en större andel (56 %). Finland har också den näst största andelen (21 %) förnybar energi i transportsektorn efter Sverige (30 %).

Finlands LULUCF-sektor (markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk) är en betydande nettosänka som minskar de totala utsläppen. År 2019 var sänkan i skogsmark -22,9 miljoner ton koldioxidekvivalenter, och hela markanvändningssektorns nettosänka var -14,7 miljoner ton.

Den biologiska mångfalden dvs. spektrumet av ekosystem, arter och gener hör till planetens naturkapital. Naturens mångfald möjliggör livsviktiga funktioner som näringsproduktion, koldioxidbindning och havens och vattenresursernas funktion. Mångfalden ger upphov till nyttigheter och tjänster som är avgörande för den ekonomiska framgången och försörjningen, samhällets välfärd och livskvaliteten. Utarmningen av den biologiska mångfalden är vid sidan av klimattförändringen det allvarligaste miljöhotet som planeten står inför, och den leder till betydande ekonomiska och samhällsliga förluster.

Den finländska naturens mångfald har som helhet utvecklats negativt under 2000-talet. Förbrukningen av naturresurser påverkar naturens mångfald via markanvändningsarealen: ju större områden som förändras och tas i effektiv användning, desto större är konsekvenserna för naturens mångfald.

När det gäller förnybara naturresurser har Finlands skogsresurser ökat allt snabbare under flera årtionden och tillväxten väntas fortsätta. Åtgärder har vidtagits för att minska skadeverkningarna av skogsbruket, men åtgärderna måste ytterligare effektiviseras om en god ekologisk status ska kunna uppnås. De kommersiella fiskbestånden mår huvudsakligen bra.

Den finländska naturens samlade mångfald har under 2000-talet utvecklats negativt – mätt i antalet hotade arter och rödlisteindexet har förlusten av biodiversitet rentav accelererat. Under perioden mellan de nationella hotbedömningarna 2010 och 2019 försämrades läget för 461 arter medan läget för 263 arter förbättrades. Det finns dock skillnader mellan artgrupper och habitat både i fråga om antalet hotade arter och förändringens riktning och takt. De arter som snabbast blivit hotade lever på kalfjäll, i myrmarker och i vattenhabitat. Största delen av de hotade arterna lever i skogar, vårdbiotoper och andra habitat som uppstått till följd av mänsklig aktivitet. Där var indexförändringen minst under det senaste årtiondet. De primära orsakerna till att arter

är hotade är ekonomianvändningen av skog och att öppna habitat växer igen. Klimatförändringen och nya främmande arter som sprids till Finland är växande hot.

Enligt hotbedömningen för de olika biotoperna är nästan hälften (48 %) hotade. Till exempel är alla Finlands vårdbiotoper, såsom landsbygdens ängar, hotade. Arealen av jordbruksmark som är värdefull för mångfalden (HNV-områden) har minskat kraftigt på lång sikt. I norra Finland är andelen HNV-områden cirka 12 procent och i Södra Finland cirka sju procent av åkerarealen. Minskningen beror i huvudsak på det förändrade livsmedelssystemet, som är en följd av industrialiseringen och urbaniseringen. Cirka 76 procent av skogsbiotoperna är hotade. Det här har att göra med långsiktiga förändringar i skogarnas naturliga ekologiska särdrag såsom mängden död ved, och med minskande arealer av många skogsbiotoper. Under de senaste åren har man emellertid lyckats öka mängden död ved i södra Finland tack vare aktiv naturvård i ekonomiskogarna, men i norra Finland har mängden död ved under samma tid minskat.

För vissa biotoper och arter har utvecklingen dock varit positiv under de senaste årtiondena. Några förändringsfaktorer som tidigare haft negativa effekter, till exempel den kemiska föroreningen av habitat, bedöms inte längre höra till de största hoten i Finland. De omfattande, arealbaserade förändringarna har dock inte uppvisat någon återhämtning och hotutvecklingen kan inte stoppas endast genom att stoppa den negativa utvecklingen i habitat. En ökning av sådana artbestånd som är och har blivit mer sällsynta kräver att mängden lämpliga habitat ökar och att deras kvalitet förbättras.

Vattens status har en fast koppling till naturens mångfald och den ekologiska hållbarheten som helhet. Tillståndet är gott eller utmärkt i 87 procent av Finlands sjöareal, 68 procent av älvarnas och åarnas vatten och 13 procent av kustvattnen. De stora sjöarna och i synnerhet vattendragen i norra Lappland har huvudsakligen en god eller utmärkt ekologisk status. Däremot lider de små sjöarna i vårt land av övergödning och de rinnande vattnen av igenslamning. När det gäller Östersjön har en viss förbättring iakttagits i Finska viken tack vare vattenskyddsåtgärderna och särskilt S:t Petersburgs effektiviserade avloppsvattenrening, men tillståndet i Skärgårdshavet och Bottenhavet har försämrats. De kustområden som har en god status finns huvudsakligen i Bottenviken. Av grundvattenområdena är nio procent riskområden där riskfaktorerna på grund av människans aktivitet äventyrar möjligheterna att uppnå en god status.

Vattens ekologiska status försämras av avrinningen av näringsämnen, i synnerhet kväve och fosfor.

Åren 2010–2019 hamnade i medeltal 3 400 ton fosfor och 81 000 ton kväve från Finland i Östersjön varje år. Mängden näringsämnen som transporteras ut i Östersjön

med åar och älvar har förblivit relativt stabil sedan 1970-talet. Den höga nivån av näringsämnen i åar och älvar beror i synnerhet på belastningen från fosfor som ansamlats i jordbruksmark. Tack vare att den artificiella gödningen av åkrar blivit mer exakt har överskottet av näringsämnen på åkrarna dock minskat jämfört med 1990-talet. Den totala belastningen av fosfor och kväve från kustens avrinningsområden på Finlands havsområden uppvisade en sjunkande trend 1995–2019. Det berodde huvudsakligen på att punktblastningen minskade.

I dagsläget är de största utmaningarna när det gäller eutrofierande belastning att hålla den diffusa belastningen under kontroll och åstadkomma slutna näringskretslopp. Vinterregnen har ökat och orsakar en allt större belastning av näringsämnen och sediment, vilket förutsätter att till exempel avrinningsområdenas vattenhållningskapacitet förbättras med hjälp av vattenhantering och nya innovativa metoder för att binda näringsämnen i marken.

Ytvattens kemiska status har inte förbättrats trots att koncentrationerna av de flesta ämnen underskrider de fastställda gränsvärdena, dvs. kvalitetsnormerna. Kvalitetsnormerna för några persistenta ämnen som ackumuleras i organismer överskrids i stor utsträckning i Finland, och därför är ytvattens kemiska status dålig. Den dåliga kemiska statusen beror i huvudsak på koncentrationerna av kvicksilver och flamskyddsmedel. Ansamlingen av mikroplast i vattendragen är ett växande problem och föremål för forskning. Mikroplaster orsakar stress för vattenorganismerna och kan utsetta dem för skadliga ämnen.

Ohållbar förbrukning av naturresurser orsakar risker och osäkerhet för ekonomin och välfärden. Följderna är långtgående för både naturen, människornas hälsa och ekonomin. Förbrukningen av naturresurser styrs av konsumtions- och produktionsmönstren på både nationell nivå och globalt.

Den globala årliga förbrukningen av materiella naturresurser (fossila bränslen, biomassa, metaller, mineraler) är cirka 90 miljarder ton, och OECD förutspår mer än en fördubbling fram till 2060. Det skulle innebära en massiv ökning av koldioxidutsläppen i samband med hanteringen av materialen och samtidigt till exempel en allt större knapphet av råmaterial som behövs för högteknologi. Forskning visar att produktionen och processandet av material, bränslen och livsmedel orsakar cirka hälften av de globala koldioxidutsläppen och över 90 procent av förlusten av biodiversitet.

Finlands totala förbrukning av naturresurser har enligt Statistikcentralen fördubblats jämfört med nivån 1975. Förbrukningen av inhemska naturresurser är störst i byggindustrin, skogsindustrin och metallindustrin. Resursproduktiviteten (hur effektivt naturresurserna utnyttjas i förhållande till bruttonationalprodukten) har förbättrats, men långsamt. Förbrukningen av naturresurser effektiviserades från början av 1990-talet

fram till början av 2000-talet, men därefter har utvecklingen avstannat. När det kommer till förnybara naturresurser har Finlands skogsresurser vuxit allt snabbare under flera årtionden och tillväxten väntas fortsätta. De kommersiella fiskbestånden mår huvudsakligen bra.

Finland har den största inhemska materialförbrukningen per person i Europa. Till den höga förbrukningen bidrar Finlands låga folkmängd, spridda samhällsstruktur, långa avstånd och kalla klimat. På grund av detta är vi i Finland tvungna att för en liten folkmängd upprätthålla en omfattande infrastruktur som kräver stora mängder material. Finland har också en energi- och materialintensiv näringsstruktur och vår export baseras i hög grad på inhemska naturresurser. År 2015 förbrukades i Finland 29 ton naturresurser per person mätt med RMC. RMC innefattar de råmaterialekvivalenta flödena för inhemsk råmaterialutvinning och import, med avdrag för de råmaterialekvivalenta exportflödena. RMC beskriver alltså den inhemska slutförbrukningen av råmaterial i ton. Forskarsamhället har uppskattat att cirka 3–6 ton är en hållbar nivå för RMC-konsumtionen av naturresurser.

2.3 Målbild för den ekologiska hållbarheten på 2030-talet

Finland på 2030-talet har behållit sin ställning som ett av världens mest innovativa länder. Den ekonomiska tillväxten är hållbar och baserad på en hållbar, sparsam förbrukning av naturresurser samt på immateriellt värdeskapande. Hållbara lösningar för den finländska exporten bygger bland annat på ren energi och kolsnålhet, förnybara råvaror, cirkulär ekonomi, rena livsmedel, förbättrad livskvalitet och välfärd samt relaterad teknik. Finland är ett av världens ledande länder inom cirkulär ekonomi, bioprodukter med högt förädlingsvärde, utsläppsnåla energisystem samt klimat- och miljölösningar.

Finland går i bräschen för den globala hållbarhetsomställningen och har ett stort globalt genomslag. Lösningar från finländska företag minskar utsläpp och miljökonsekvenser i hela världen. Finland har uppnått målen i FN:s handlingsplan för hållbar utveckling (Agenda 2030) och arbetat för att nya gemensamma mål ska fastställas för alla länder. Finland har aktivt bidragit till att stärka det internationella avtalssystemet och de internationella mål som syftar till att trygga den biologiska mångfalden och minska utsläppen av växthusgaser.

När vi når 2030-talet...

1. Finland utvecklas snabbt mot ett klimatneutralt samhälle

- Finland är klimatneutralt 2035 och klimatnegativt kort därefter.
- Genom tilläggsåtgärder i markanvändningssektorn har en effekt på minst tre miljoner CO2-ton uppnåtts fram till 2035.
- Transportsektorns utsläpp har halverats fram till 2030 på ett regionalt och socialt rättvist sätt.
- Den förnybara energins andel av slutförbrukningen är minst 51 procent.
- Genomförandet av industrisektorernas färdplaner för ett koldioxidsnålt samhälle framskrider och Finland är en stabil, förutsägbar miljö för klimatsmarta investeringar.
- De finländska företagens positiva klimatpåverkan och exportintäkterna från rena lösningar ökar.
- Förbrukningen av fossila råvaror har minskats och ersatts på ett resursmart och hållbart sätt med bioekonomi och cirkulär ekonomi.
- Omställningen till ett klimatneutralt samhälle har genomförts på ett regionalt och socialt rättvist sätt.

2. Utarmningen av den biologiska mångfalden har stoppats

- Den biologiska mångfalden beaktas i all verksamhet och målet är att den inte ska minska.
- Naturkapitalets och ekosystemtjänsternas ekonomiska värde är känt och naturens fördelar har synliggjorts som en del av beslutsfattandet.
- Försvagade ekosystem restaureras kostnadseffektivt.
- Beslutsfattandet baseras på den bästa tillgängliga vetenskapliga kunskapen och på försiktighetsprincipen.
- Finland tar aktivt sitt ansvar i det internationella arbetet för att trygga den biologiska mångfalden.
- Livsmedelsproduktionen är lönsam, klimat- och biodiversitetsvänlig samt resurseffektiv.

3. Den ekologiska statusen i Finlands vattendrag och i synnerhet i kustvattnen förbättras

- Utsläppen av näringsämnen i vattnen har minskats i enlighet med belastningsmålen i vatten- och havsvårdsplanerna.
- Näringsämnena återanvänds för nya produkter. Vattens, i synnerhet kustvattnens, status har förbättrats.

4. Resursproduktiviteten och andelen cirkulär ekonomi har förbättrats och den inhemska förbrukningen av icke-förnybara naturresurser minskar

- Den inhemska förbrukningen av icke-förnybara naturresurser har minskat jämfört med nivån 2015 och trenden fortsätter.
- Resursproduktiviteten har fördubblats jämfört med nivån 2015.
- Graden av cirkulär ekonomi för material har fördubblats jämfört med den nuvarande nivån senast 2035.
- Bioekonomiprodukter ersätter på ett hållbart sätt användningen av fossila och miljöbelastande råvaror, och förädlingsvärdet i bioekonomin har ökat.

5. Det tas hänsyn till naturen i det offentliga beslutsfattandet i Finland

- De ekologiska effekterna av reformer och beslut bedöms också i de sektorer där det tidigare vanligen inte gjorts.
- De offentliga upphandlingarna har utvecklats och blivit verksammare och hållbarare, och främjar mål i anslutning till klimatet, naturen, den cirkulära ekonomin och livsmedelssystemet starkare än för närvarande.
- Finland har blivit en föregångare inom hållbar offentlig upphandling och den offentliga sektorn har ett betydande marknadsinflytande som upphandlare av miljövänliga lösningar.
- Den offentliga sektorn är en föregångare i omställningen till ett fossilfritt samhälle.

3 Social hållbarhet, lägesbild och målbild för 2030-talet

3.1 Definition av social hållbarhet i färdplanen för hållbarhet

Med social hållbarhet avses förmågan att utveckla samhället så att människornas förtroende bibehålls och deras trygghet bevaras, så att motsättningar kan lösas och konflikter förebyggas. Syftet med social hållbarhet är framför allt att trygga enhetligheten i gemenskaper och samhällen, tillgodoseendet av grundläggande och mänskliga rättigheter och jämlikhet samt en fungerande demokrati från generation till generation.

Förutsättningar för social hållbarhet och tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna är samhällelig jämlikhet, en fungerande rättsstat, tillräcklig försörjning, anständiga arbetsvillkor, tillräckliga välfärds- och hälsojänster, säkerhet, möjlighet till en bostad samt individens rätt till bildning och kompetensutveckling. Andra centrala faktorer är en rättvis fördelning av resurser och verksamhetsmöjligheter samt möjlighet att påverka sitt eget liv, tillhöra gemenskaper och delta i samhällets verksamhet. Social hållbarhet förutsätter en balanserad befolkningsutveckling samt en förmåga att identifiera mekanismer som leder till ojämlikhet, förebygga diskriminering och främja likabehandling, jämställdhet och solidaritet mellan generationerna samt säkerställa att åtgärderna är rättvisa även regionalt.

Socialt hållbara gemenskaper och samhällen baseras på likabehandling, accepterar mångfald, fungerar demokratiskt, involverar alla och ger sina medlemmar en god livskvalitet. En levande kultur stärker demokratin och yttrandefriheten. Kraftigt differentierade livserfarenheter och livskretsar, ensamhet och ojämlika möjligheter försvagar den sociala sammanhållningen.

Regeringen har som mål att minska fattigdomen, ojämlikheten och inkomstskillnaderna, stödja rättsstatens funktion såväl i Finland som globalt samt främja välfärdsekonomin och förutsättningarna för ett gott liv under en människas hela livscykel. Till hörnstenarna hör jämlikhet och jämställdhet, välfärds-, kompetens- och utbildnings-tjänster, social mobilitet, ett aktivt och mångstämmigt civilt samhälle, minskning av regional ojämlikhet samt sysselsättningsfrämjande åtgärder och hållbar affärsverksamhet. Den genomgående principen är att ingen ska lämnas utanför.

3.2 Nuläget för den sociala hållbarheten i Finland

Finland hör till de främsta länderna i världen mätt enligt **samhälleligt förtroende**, förtroende för myndigheterna och rättssystemet, korruptionsnivå och pressfrihet. Förtroendet för medmänniskorna är också starkt. Enligt enkäten Medborgarpulsen i januari 2021 litar 76 procent av medborgarna på andra människor. Finland har de friaste valen och det mest oberoende rättsväsendet i världen. De politiska och medborgerliga rättigheterna i Finland tillgodoses väl. **När man mäter hur rättsstatsprincipen uppfylls** är Finland det tredje bästa landet i världen. Förtroendet för samhället avspeglas också i de ungas intresse för politik och deras inställning till beslutsfattandet: enligt ungdomsbarometern 2018 var en majoritet (61 %) av de unga åtminstone i någon mån intresserade av politik. Medborgarna värdesätter demokratin högt. Ett fritt och livskraftigt civilsamhälle ökar förtroendet för samhället och bidrar till att olika befolkningsgrupper beaktas. Samtidigt kan det förekomma stora regionala och socioekonomiska skillnader i det samhälleliga deltagandet. Demokratin står också inför nya utmaningar som till exempel är förknippade med den tillspetsade och polariserade diskussionskulturen. Internationellt sett har störning, desinformation och manipulation vid val ökat, och även Finland bör bereda sig på en sådan utveckling.

Trygghetskänslan i Finland är stark: 87 procent av befolkningen anser att Finland är ett tryggt land och 95 procent upplever sin personliga trygghet som god. Nästan hälften anser dock att Finland och finländarna under de kommande fem åren kommer att leva i en otryggare värld än i dag. För de flesta människor är vardagen ändå tryggare än någonsin tidigare. Ojämligheten avspeglas på säkerheten i synnerhet när det gäller risken för våld, olyckor, diskriminering, hatbrott och olika former av illabehandling. Att begå eller bli utsatt för brott är ofta förknippat med utsatthet som kumuleras hos samma personer, ibland från generation till generation. Detsamma gäller olycksfall och olyckor.

Bostadslöshet, låg utbildning och yrkesstatus, låga inkomster och att vara ensamstående är riskfaktorer för våldsbrottslighet. Dessutom finns en nära koppling mellan drog användning och misshandelsbrott. Män råkar klart oftare än kvinnor ut för våld på offentliga platser. Män är också oftare än kvinnor offer för grova våldsbrott och brott mot liv. Enligt en undersökning från 2010 har 55 procent av de finländska männen upplevt våld eller hot om våld efter att ha fyllt 15 år. Enligt brottsofferundersökningen 2016 hade en femtedel av kvinnorna upplevt någon grad av våld eller hot under året. Kvinnor blir oftare än män utsatta för våld i nära relationer och i synnerhet från sin egen partner.

Diskriminering och hatbrott riktas framför allt mot olika minoriteter. Av de misstänkta hatbrott som anmäls till polisen har cirka 70 procent ett samband med offrets etniska eller nationella bakgrund. Strax över hälften av anmälningarna om hatbrott 2019 gällde verbala förolämpningar, hot eller trakasserier. Sexuella trakasserier drabbar i synnerhet flickor, unga kvinnor och unga transpersoner.

Respekt för demokratin, rättsstaten och de grundläggande och mänskliga rättigheterna är en stadig grund för välfärden. I Finland **tillgodoses de grundläggande och mänskliga rättigheterna** i internationell jämförelse väl. Det förekommer dock fortfarande brister i samband med identifieringen av, ingripandet i och rapporteringen av problem i samband med de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt i samband med utsatta befolkningsgruppers ställning. Bristerna gäller bland annat offer för våld i nära relationer, äldre, personer med funktionsnedsättning, könsminoriteter, etniska minoriteter, människohandelsoffer samt asylsökande. Finländska företag har på en allmän nivå åtagit sig att respektera de mänskliga rättigheterna. Men endast en fjärdedel av företagen bedömer systematiskt och offentligt hurdana människorättskonsekvenser deras affärsverksamhet har. Resultatet är i linje med det internationella medeltalet.

Finland placerar sig nära toppen i internationella jämförelser av jämställdhet. Till exempel är det nästan lika vanligt att kvinnor arbetar som att män gör det, med undantag av kvinnor med invandrarbakgrund. I jämställdhetsbedömningarna förekommer ändå skillnader mellan kvinnor och män. Nästan hälften av männen men endast en femtedel av kvinnorna bedömer att män och kvinnor är jämställda i Finland. Det finns skillnader bland annat i inkomstnivå och mängden omsorgsarbete. Kvinnornas månadsmedelinkomst är cirka 84 procent av männens inkomster, och löneskillnaderna har minskat långsamt. Lärresultat, utbildningsval samt i arbetslivet yrken och branscher är differentierade enligt kön. Mammorna använder cirka 90 procent av alla familjeledighetsdagar. Diskriminering på grund av graviditet och familjeledigheter är ett jämställdhetsproblem. Fattigdomsriskerna är höga för kvinnor över 75 år. Våld mot kvinnor och våld i nära relationer är fortfarande ett seglivat samhälls- och människorättsproblem. Sysselsättningen bland invandrarkvinnor är lägre än bland kvinnor födda i Finland eller män med invandrarbakgrund. Under de senaste fem åren har kvinnorna upplevt en bättre livskvalitet än männen. Männens förväntade livslängd är kortare än kvinnornas, och en avsevärd del av dem som dör i arbetsför ålder är män. Även sjuklighet, livsstil och andra bakgrundsfaktorer som påverkar välbefinnandet och hälsan är olika för kvinnor och män. Polariseringen är stark bland männen. De dominerar såväl de marginaliserade som de framgångsrika grupperna. Männen är också överrepresenterade bland dem som begår brott. I PISA-undersökningarna är flickorna bättre än pojkar i läsförståelse och naturvetenskap, och skillnaden är större än i alla

andra OECD-länder. Största delen av dem som avbryter sin skolgång är pojkar. Mäns utbildningsnivå är lägre än kvinnornas. Könsmminoriteterna och de sexuella minoriteterna upplever mycket diskriminering och trakasserier.

Även om vi enligt många välfärdsindikatorer befinner oss på en högre nivå än någonsin tidigare förekommer det fortfarande **ojämlikhet** i Finland. En stor del av befolkningen mår bra, men en del har inte fått ta del av den positiva utvecklingen. Deras utsatthet följer dem från ett livsskede till nästa, men också från generation till generation. Den kan vara materiell eller ha att göra med mänskliga relationer, i form av till exempel ensamhet och underprivilegiering.

Ökningen i **inkomstskillnaderna** i Finland i slutet av 1990-talet och det första årtiondet av 2000-talet var snabbast bland alla OECD-länder. Därefter har inkomstskillnaderna inte längre ökat lika mycket som i vissa andra länder, men även hos oss har utvecklingen av i synnerhet de största inkomsterna dragit ifrån den övriga befolkningens inkomster. Inkomstskillnaderna i Finland är fortfarande mindre än medeltalet i Europeiska unionen. Finland framträder fördelaktigt i internationella jämförelser även när det gäller till exempel pensionärernas små inkomstskillnader. Inkomstskillnaderna mellan könen är ett seglivat problem i Finland. Löneskillnaden är 16 procent, och har endast minskat med fyra procent sedan 2006.

Förmögenhetsskillnaderna i Finland har oavbrutet ökat i nästan 30 år. Den långvariga ökningen av inkomst- och förmögenhetsskillnaderna kommer i något skede att leda till att olika befolkningsgruppers verkligheter och livsstilar differentieras även om utgångsläget skulle vara bra. En betydande del av finländarnas förmögenhet är bunden i bostäder, och de regionala skillnaderna har ökat både mellan regionerna och inom dem.

Marginalisering är ett mångfasetterat fenomen som kännetecknas av att problem på flera olika livsområden anhopas hos samma individer. Marginalisering och överskuld-sättning drabbar ofta personer som hamnar utanför utbildning och arbetsliv och som har hälso- eller drogproblem. Det finns också ett samband med att personen begått eller blivit offer för brott. Dessa faktorer kan öka upplevelsen av underprivilegiering och ojämlikhet. Upplevelser av delaktighet och påverkansmöjligheter är särskilt viktiga för barn och unga i frågor som gäller dem. Mobbningen i skolor och läroanstalter har minskat under de senaste tio åren, men är fortfarande ett stort problem för barns och ungas välbefinnande och en bakgrundsfaktor för problem som uppstår senare i livet. Barn som placerats i vård utanför hemmet, barn med invandrabakgrund och barn med funktionsnedsättning blir oftare än andra utestängda ur gemenskapen och mobbade i skolorna. De upplever betydligt oftare än andra att de inte hör till gemenskapen i klassen eller att de inte har några vänner.

På befolkningsnivå har **diskrimineringserfarenheterna** minskat något i Finland under de senaste åren, men många personer med minoritetsbakgrund är trots det fortfarande mer utsatta för diskriminering än den övriga befolkningen. Diskriminering på grund av etniskt ursprung är en vanlig form av diskriminering. På arbetsplatserna är åldersrelaterad diskriminering vanligast, följt av diskriminering på grund av hälsotillstånd, deltidsarbete och kön. De yngsta, 18–29-åringarna, upplever mer diskriminering i olika former på arbetsplatsen än de äldre arbetstagarna. Diskriminering på grund av graviditet och familjeledigheter är vanligt. Många personer med funktionsnedsättning som sökt arbete har upplevt diskriminering på grund av sin funktionsnedsättning. I deras upplevelser kan olika diskrimineringsgrunder förekomma samtidigt.

Enligt mätningar av den **sociala mobiliteten** i samhället erbjuder Finland bättre än andra länder befolkningen möjligheter att förbättra sina levnadsförhållanden. Sambandet mellan utbildning och social mobilitet har blivit starkare och torde stärkas ytterligare i framtiden. Den sociala mobiliteten i samband med utbildning har dock minskat. Internationellt sett har utbildningsnivån i Finland inte gått i arv lika starkt som i många andra länder, men de senaste åren har kopplingen blivit tydligare.

Nedärvd fattigdom har blivit vanligare i Finland. Den socioekonomiska familjebakgrundens samband med händelser senare i livet visar att alla inte har samma möjligheter. Den socioekonomiska ställningen har haft en stor betydelse också för sjukligheten och servicebehovet.

I Finland är **risken för fattigdom och marginalisering** särskilt stor för unga vuxna, ensamboende och över 75-åringar till följd av låga inkomster. Andelen låginkomsttagare är 1,7 procent bland löntagare och 11,8 procent bland företagare. **Fattigdomen bland barnfamiljer** i synnerhet i hushåll med en förälder och i invandrarhusåll har vänt uppåt. Av befolkningen under 18 år lever 121 000 barn, dvs. 11,6 procent, i familjer med relativt sett låga inkomster. De låga inkomsterna är starkt kopplade till antalet vuxna i familjen: av barnen i familjer med en vårdnadshavare hörde nästan var fjärde (23 %) till låginkomsttagarna, av barnen i hushåll med två vuxna var andelen sju procent. Fattigdoms- och marginaliseringsrisken är stor bland långtidsarbetslösa.

I skuggan av den välmående, välbeställda majoriteten finns fortfarande befolkningsgrupper med en levnadsstandard, livskvalitet och livsstil som enligt flera indikatorer differentierats och som har betydligt sämre livsförutsättningar än den övriga befolkningen. Många faktorer som skadar exempelvis hälsan – såsom dålig kost, droganvändning, dåliga boendeförhållanden, instabila anställningar – kumuleras och rentav nedärvs i samma befolkningsgrupper. Undantagssituationen till följd av coronaepidemin har haft en ojämn inverkan på det finländska samhället och olika befolkningsgrupper. De som sedan tidigare varit utsatta axlar den största bördan. Krisen har hårdast drabbat dem som redan befann sig i en

svag ställning. Hälsokrisens sociala konsekvenser kan fortsätta påverka deras liv och deras barns liv under en lång tid. Det är viktigt att uppmärksamma de mest utsatta grupperna och tillgodoseendet av deras rättigheter.

Antalet barn som placerats i vård utanför hemmet har ökat oroväckande under en lång tid. Orsakerna till placeringarna är många, men ofta handlar det om problem med föräldraskapet, psykiska problem eller missbruksproblem hos föräldrarna eller barnen, föräldrarnas låga inkomster, svårigheter med skolgången eller att servicesystemet är oändamålsenligt. Personer som vuxit upp utanför det egna hemmet löper som vuxna en högre risk att marginaliseras än befolkningen generellt. Omhändertagna barn löper större risk att bli utan avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen och examen efter grundskolan. Sannolikheten att de anlitar mentalvårdstjänster eller behöver utkomststöd är större än för den övriga befolkningen i samma ålder.

Bostadslösheten har minskat sju år i följd. I Finland fanns i slutet av 2019 uppskattningsvis 4 600 ensamstående bostadslösa, vilket är 280 personer färre än 2018. Både antalet unga under 25-åriga bostadslösa och antalet långtidsbostadslösa sjönk för första gången under 1 000 personer. En allt större del av bostadslösheten är dold bostadslöshet som inte syns i statistiken. Droger, psykiska problem och ekonomiska problem är centrala orsaker till bostadslöshet. Tre fjärdedelar av de bostadslösa är män.

Att trygga människornas försörjning i alla situationer är centralt i socialt hållbara samhällen. Enligt internationella jämförelser minskar **socialskyddsförmånerna** effektivt fattigdomen i Finland. I vårt nuvarande system är utkomstskyddsförmånerna tillräckliga, men minimi- och grundskyddsförmånernas nivå för låg. Exempelvis de lägsta pensionerna har därför höjts betydligt. Ofta måste grundskyddsförmånerna kompletteras med utkomststöd.

Av de arbetslösa är cirka 30–40 procent långtidsarbetslösa och av dem cirka 50 procent partiellt arbetsföra. Arbetslöshetsrisken är stor bland dem som endast avlagt grundläggande utbildning och dem som är anställda på viss tid. Även sysselsättningsgraden för ensamföräldrar och personer med funktionsnedsättning är lägre än för befolkningen i genomsnitt. Detsamma gäller sysselsättningen bland invandrare.

Antalet långtidsarbetslösa minskade 2016–2019, men vände uppåt igen 2020. Under de senaste årtiondena har en relativt stor och konjunkturoberoende grupp av **svår-sysselsatta** uppstått i Finland. Sysselsättningstjänsternas mängd och kvalitet, sysselsättningen av partiellt arbetsföra och användningen av lönesubventionerat arbete i Finland ligger efter de flesta nordiska ländernas. Deltidsarbete är mer sällsynt hos oss än i de andra nordiska länderna. De negativa välfärdskonsekvenserna av utdragen arbetslöshet är omfattande och avspeglas på både personer i arbetsför ålder och andra

åldersgrupper såsom familjer, barn och unga. Arbetslösa har oftare än andra kroniska sjukdomar och upplever att de har sämre hälsa än de som arbetar. Trots förändringarna och omvälvningen i arbetslivet har **arbetslivets kvalitet** under de senaste åren i många avseenden utvecklats positivt. Finländarna är lika **nöjda med sin arbetsmiljö** som befolkningen i de övriga nordiska länderna. Det förekommer stora regionala skillnader i sysselsättningen.

I Finland är **andelen 15–24-åriga unga som varken arbetar eller studerar** något högre än i de andra nordiska länderna, men betydligt lägre än medeltalet i EU. År 2019 var andelen unga som inte arbetade, studerade eller fullgjorde sin värnplikt 7,9 procent av hela åldersklassen 15–24 år. Antalet unga utanför arbete och utbildning har minskat under de senaste åren, men coronapandemin kommer att påverka ungas studier och sysselsättningsmöjligheter under en lång tid framöver.

Finländarnas utbildningsnivå är god och stigande, men utvecklingen i andra centrala jämförelseländer är snabbare. Skillnaderna i lärresultat mellan könen är större än i något annat OECD-land. Läsförståelseresultaten hör till de bästa i världen, men kunskandet i såväl matematik och naturvetenskap som läsförståelse har sjunkit. Det statistiska sambandet mellan den socioekonomiska bakgrunden och individens kunskande har blivit starkare. Andelen personer som deltar i vuxenutbildning är hög: I Finland deltar cirka 54 procent av 25–65-åringarna årligen i någon utbildning. Reformen av yrkesutbildningen har gjort tillträdet till utbildning och avläggandet av utbildning flexibla. Biblioteksbesöken och utlåningen av biblioteksmaterial uttrycker **befolkningens bildningsvilja**, samhälleliga medvetenhet och vilja att vara aktiva medborgare. Finländarna hör till de mest aktiva biblioteksanvändarna i världen. År 2019 var antalet biblioteksbesök nästan 54 miljoner.

Livskvaliteten handlar om individens bedömning av sitt liv i sin egen kultur- och värdemiljö och i förhållande till sina egna mål, förväntningar, värderingar och andra faktorer som är viktiga för personen. Cirka 60 procent av hela landets befolkning upplevde att deras livskvalitet var god 2018, men de regionala skillnaderna var betydande. I Finland förekommer stora **skillnader i hälsan och välbefinnandet** mellan olika regioner och befolkningsgrupper. Ett mål för social- och hälsovårdsreformen är att jämna ut dessa skillnader genom att säkerställa lika tillgång till tjänster.

De ungas osäkerhet inför framtiden avspeglas på familjebildningen. Andelen barnlösa har ökat och är särskilt hög bland lägre utbildade. Under de senaste åren har också antalet finländare med tre eller fyra barn minskat. Den **minskning av nativiteten** som pågått i ett årtionde avstannade i fjol, men nivån är fortfarande historiskt låg: det totala fruktsamhetstalet var 1,37 år 2020 (1,35 barn 2019). Det är Europas sjunde lägsta tal. Antalet barn som finländarna önskar sig har också sjunkit men är ändå cirka två barn.

Tills vidare har coronapandemin inte lett till sjunkande nativitet i Finland, i motsats till andra västländer. Den regionala befolkningsutvecklingen differentieras fortfarande och tillspetsas: i de flesta kommuner minskar befolkningen. Finlands och flera kommuners befolkningsökning beror på invandringen. Den internationella invandringen har varit måttlig de senaste åren. Fler medborgare som är födda och utbildade i Finland flyttar bort än de som flyttar tillbaka, men under de senaste åren har återflyttningen ökat.

Konst och kultur har en stor positiv inverkan på välbefinnandet och den ekonomiska aktiviteten. Deltagandet i konst-, kultur- och idrottsaktiviteter varierar bland annat enligt befolkningens socioekonomiska bakgrund, utbildningsnivå och geografiska läge. Konst och kulturverksamhet kan förebygga kostnader som uppstår till följd av hanteringen av samhällsproblem. Konst- och kultursektorerna har lidit mest av coronapandemin, vilket kan ha långtgående följder och konsekvenser även för möjligheterna att uppnå målen för social hållbarhet.

Coronapandemin har avsevärt påverkat befolkningens välbefinnande och ökat ojämlikheten eftersom många av pandemins sociala konsekvenser drabbat samma personer. De som redan tidigare varit utsatta har ofta fått lida mest av pandemikrisen. Coronapandemin har negativa konsekvenser i synnerhet för barns, ungas och familjers välbefinnande. Polisens utryckningar till hem i samband med familjevåld ökade 2021. Betydelsen av exempelvis frivillig mathjälp ser ut att öka. Coronatiden har påskyndat polariseringen i fråga om lärande och ökat ensamheten och ojämlikheten mellan barn och unga. När det gäller unga talar man rentav om coronapandemin som en generationspräglade upplevelse, då många milstolpar som de gemensamma upplevelsorna i samband med utexaminering och studiestart har saknats. Distansarrangemangen och deras effekter, som fortfarande pågår, medför en ojämn belastning. Samtidigt har coronatiden visat att många arbetsuppgifter kan skötas på distans, vilket har minskat tiden som går åt för till exempel arbetsresor. I många familjer har den gemensamma tiden ökat.

Sysselsättningen har försämrats och arbetslösheten ökat under coronapandemin. Forskning visar att konsekvenserna kraftigast drabbar dem som redan före pandemin hade en osäkrare ställning på arbetsmarknaden (kvinnor, unga, lågutbildade, visstidsanställda och personer med atypiska anställningar), och därmed förvärrar pandemin den redan existerande ojämlikheten på arbetsmarknaden. Coronapandemin med de relaterade restriktionerna har varit en svår tid för många företagare och företag.

Restriktionerna i anslutning till coronaepidemin innebar uppehåll i många socialtjänster. Situationen var allra svårast för de bostadslösa. För deras del äventyrade servicebristen rentav livets grundförutsättningar. När serviceuppehållen ökar och blir utdragna

riskerar människornas livssituation försvåras avsevärt, vilket kan öka behovet av multiprofessionell service inom den nära framtiden.

För Finlands **globala ansvar** har coronapandemin inneburit särskilda utmaningar och även bakslag i arbetet för att uppnå Agenda2030-programmets mål för hållbar utveckling. Utmaningarna har ökat i alla utvecklingsländer i synnerhet i samband med jämlikhet, tryggad livsmedelsförsörjning, utbildning och hälso- och sjukvårdstjänster inklusive sexualhälsa och reproduktiv hälsa.

3.3 Målbild för den sociala hållbarheten på 2030-talet

På 2030-talet är Finland världens stabilaste samhälle, där tillgodoseendet av de grundläggande och mänskliga rättigheterna samt demokratin och medborgarnas säkerhet är på en hög nivå. Likabehandling är en princip som iakttas i all verksamhet. Finland är ett av världens mest jämställda länder. Samhällelig delaktighet garanteras för alla. Sysselsättningsläget är bra. Fattigdomen och inkomst- och förmögenhetsskillnaderna har minskat. De regionala skillnaderna har minskat.

Finland värnar befolkningens välfärd. Människorna upplever att de är delaktiga i samhället och har relationer som berikar deras liv. Mobbningen har kontinuerligt minskat.

Bildnings-, kompetens- och utbildningsnivån har ökat. Finländarna närmar sig det antal barn de önskar sig. Arbetsrelaterad invandring har förbättrat tillgången på kompetent arbetskraft, och de nya finländarna har integrerats väl.

Finland bär sin del av det globala ansvaret. Finland har uppnått målen i FN:s handlingsplan för hållbar utveckling Agenda 2030 och målen i handlingsplanen (Action Plan) för Europeiska unionen för sociala rättigheter.

1. I Finland är förtroendet och säkerheten på en hög nivå

- Finland är fortfarande världens stabilaste samhälle, och tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna är på hög nivå. [Regeringsprogrammet]
- Trygghetskänslan och förtroendet för samhället och institutionerna har ytterligare stärkts. [Redogörelsen för den inre säkerheten 2021]
- Återfallsbrottligheten har minskat. [Regeringsprogrammet]

- Hatretoriken har reducerats och hatbrottsligheten bekämpats. [Handlingsprogrammet mot rasism och för goda relationer] Finland bekämpar alla former av våld. [Regeringsprogrammet sammanfattning]
- Medborgarna och samhället skyddas mot risker i samband med den digitala säkerheten. [Statsrådets principbeslut om digital säkerhet inom den offentliga förvaltningen]
- De ungas tilltro till samhället och tillförsikt inför framtiden har stärkts och deras deltagande ökat. Skillnaderna i medborgarnas valdeltagande har minskats. [I regeringsprogrammets anda]
- De demokratiska rättigheterna att delta och möjligheterna att påverka tillgodoses på lika villkor. [Nationellt demokratiprogram 2025]
- Möjligheterna att påverka beredningen och beslutsfattandet har ökat bland annat genom nya sätt att delta i demokratin. Demokratins verksamhetsförutsättningar har förbättrats tack vare tillförlitlig och öppen information och genom att det fria civila samhällets verksamhetsförutsättningar säkerställts. Finlands roll i arbetet med att bygga upp det regelbaserade internationella systemet har stärkts. [Strategin för den offentliga förvaltningen]
- Det civila samhällets livskraft har stärkts. [Sammanfattning av följande skrivningar i regeringsprogrammet: Utrymmet och omvärldsvillkoren för det civila samhället ska systematiskt stärkas, Det civila samhället ska stödjas för att stärka rättsstaten, Verksamhetsförutsättningarna för det civila samhället stärks]
- Företagens affärsverksamhet är hållbar i Finland och globalt. [Sammanfattning i regeringsprogrammets anda]
- Förtroendet för förvaltningen är på en hög nivå. Förvaltningen har utvecklats bland annat genom att systematiskt utnyttja strategiska försök och flexibla processer och genom att stärka samordningen mellan olika förvaltningsfunktioner.
- Människoorienterade och likvärdiga tjänster i ett samhälle med allt större mångfald har säkerställts i hela Finland. Tjänsterna tillhandahålls på ett ekonomiskt hållbart sätt genom att omfattande utnyttja data och digitalisering. Tjänsterna och förmånerna är lättillgängliga, begripliga, interoperabla, trygga och driftssäkra för kunden.

2. Finland är ett ledande land i fråga om jämställdhet

- Finland är ett ledande land i fråga om jämställdhet, som bekämpar familjevåld och våld i nära relationer, främjar en jämnare fördelning av familj-

jeledigheter och vårdnadsansvar mellan könen och en flexibel sammanjämkning av familjeliv och arbetsliv samt arbetar för lika löner och för att minska könsskillnaderna mellan yrken i arbetslivet. [Regeringsprogrammet kombinerade skrivningar]

- Skillnaderna mellan könen i hälsa, kompetens och livslängd har minskats i Finland.
- Löneskillnaderna mellan könen och diskrimineringen vid graviditet och rekrytering har minskat. [Regeringsprogrammet kombinerade skrivningar]
- Vårdnadsansvaret och familjeledigheterna fördelas jämlikt mellan båda föräldrarna, familjerna har fått fler valmöjligheter och större flexibilitet när det gäller familjeledigheterna, och familjeledighetssystemet behandlar alla slags familjer jämlikt och beaktar olika former av företagande. Jämlikt växelvist föräldraskap stöds. (kombination av Regeringsprogrammets skrivningar)
- Könsmminoriteternas och de sexuella minoriteternas ställning har förbättrats såväl i lagstiftningen som i fråga om trakasserier och diskriminering.
- En socialt hållbar utveckling stöds i alla samhällssektorer genom integrering av jämställdhetsperspektivet.

3. I Finland har fattigdomen och utanförskapet minskat, det finns arbete för flera

- Också på 2020-talet är kompetens, arbete och företagande grunden för välfärd. (Regeringsprogrammets skrivning)
- Inkomst- och förmögenhetskillnaderna har minskat.
- Fattigdomen och underprivilegieringen har minskat, i synnerhet bland barnfamiljer och äldre.
- Överskuldssättningen och de relaterade problemen har minskat.
- Det ekonomiska kunnandet har stärkts i alla åldersgrupper. [Regeringsprogrammet: minskning av fattigdom och underprivilegiering]
- Bostadslösheten har avskaffats. [Regeringsprogrammet: avskaffa bostadslösheten senast 2027]
- Reformerna har stärkt principen om lika möjligheter för alla. [Regeringsprogrammet: reformerna ska stärka principen om lika möjligheter för alla]
- Alla har möjlighet att delta. [Statsrådets principbeslut Främjande av välfärd, hälsa och säkerhet 2030]

- Människornas upplevda hälsotillstånd och folkhälsan har förbättrats.
- Tiden i arbetslivet har förlängts och sysselsättningen ökat. Arbetet är säkert och sunt på alla arbetsplatser oavsett arbetets form och plats och arbetsplatsens storlek. Var och en har möjlighet till arbete som motsvarar den egna arbetsförmågan. [Regeringsprogrammet har nästan motsvarande skrivningar. Dessutom samband med programmen för att främja arbetsförmågan för partiellt arbetsföra]
- Perioderna av arbetslöshet är i genomsnitt kortare än i dag, och allt färre människor blir långtidsarbetslösa. Deltagandet på arbetsmarknaden har ökat i synnerhet bland partiellt arbetsföra, svårssysselsatta, unga, äldre och personer med invandrabakgrund. Det finns ett stort utbud av behovsorienterade sysselsättningsfrämjande och kompetensutvecklande tjänster för personer med en svag ställning på arbetsmarknaden, och vid behov kombineras dessa tjänster med andra, till exempel med social- och hälsotjänster. Allt fler har möjlighet att deltidsarbeta. [Allt härleds från regeringsprogrammet]
- Arbetskraftspolitiken i Finland är aktiv och tjänsterna riktas individuellt och effektivt. [Härleds från regeringsprogrammet] Arbetskraftens yrkeskompetens utvecklas så att den motsvarar förändringarna i arbetslivet. [Härleds från regeringsprogrammet] Förutsättningarna för kontinuerligt lärande har stärkts avsevärt. [Baseras på regeringsprogrammet]
- Nya invandrades inträde på arbetsmarknaden har påskyndats genom integrationsfrämjande tjänster. [Härleds från regeringsprogrammet] Invandrarernas sysselsättningsgrad stiger, i synnerhet bland invandrar-kvinnor och personer med flyktningbakgrund. [Härleds från regeringsprogrammet]
- Antalet unga utanför arbetsliv och utbildning har minskat. [Från regeringsprogrammet] Unga slås inte ut från arbetsmarknaden utan hittar lätt vägar in i arbetslivet. [I regeringsprogrammets anda, ingen direkt skrivning]
- Förutsättningarna för konstnärligt och annat skapande arbete har förbättrats och produktions- och distributionsformerna har blivit mer varierade. [Kulturpolitisk strategi]
- Åtgärderna för att minska utsläppen har genomförts på ett socialt och regionalt rättvist sätt. [Regeringsprogrammet]
- Differentieringen mellan regioner och inom kommuner har minskat och hela Finland utvecklas på lika villkor. Utvecklingen har påverkats bland annat av att arbete och studier blivit mer platsberoende, dataförbindelserna fungerar och människorna tack vare detta friare kan välja var de bor.

- Företagen har goda framgångsförutsättningar, det är lätt att anställa och beskattningen uppmuntrar till arbete och företagande. Myndigheternas beslutsfattande är flexibelt.
- En avtalskultur och rättvisa spelregler i arbetslivet tryggar de anställdas ställning och utkomst. [Regeringsprogrammet]

4. I Finland behandlas människor lika, hela befolkningens välfärd värnas

- Var och en har tillgång till högklassig primärvård och socialservice i rätt tid. [Regeringsprogrammet]
- Den sociala sammanhållningen och jämlikheten har främjats och differentieringen av bostadsområdena stoppats. [Regeringsprogrammet]
- Diskrimineringen i arbetslivet har minskats. [I regeringsprogrammet finns skrivningar om lönediskriminering samt diskriminering vid rekrytering och graviditet]
- En kultur där man ingriper i rasism och diskriminering har stärkts i Finland och goda relationer mellan befolkningsgrupper har främjats. [Handlingsprogrammet mot rasism och för goda relationer, i regeringsprogrammets anda, statsrådets principbeslut kommer 4/21]
- En hållbar välfärd har tryggats i alla befolknings- och åldersgrupper. [Statsrådets principbeslut Främjande av välfärd, hälsa och säkerhet 2030]
- Vardagsmiljöerna stöder människornas välfärd, hälsa och trygghet och de är tillgänglighetsanpassade och estetiska. [Statsrådets principbeslut Främjande av välfärd, hälsa och säkerhet 2030]
- Välfärds- och hälsoskillnaderna har minskat mellan olika befolkningsgrupper och regioner. Anlitandet av nödvändiga tjänster förhindras inte av för höga kundavgifter. [Härleds från regeringsprogrammet]
- En fysiskt aktiv livsstil som förbättrar hälsan och välbefinnandet har blivit vanligare, och motionen och idrotten har ökat delaktigheten och samhörigheten. Olika befolkningsgruppers – i synnerhet barns och ungas – möjligheter att delta i hobbyer har förbättrats på olika håll i Finland. [Baserat på regeringsprogrammet och sammanfattning: målen i det riksfattande programmet för ungdomsarbete och ungdomspolitik 2020–2023, det idrottspolitiska samordningsorganets programhelhet I rörelse och Finlandsmodellen för hobbyverksamhet]
- Delaktigheten i samhället och kulturverksamheten har ökat och skillnaderna mellan olika befolkningsgruppers medverkan har minskat. [Kulturpolitisk strategi 2025, UKM]

- Finland bär ett globalt ansvar. Utvecklingspolitikens mål är att eliminera fattigdomen och minska ojämlikheten. [Regeringsprogrammet]

5. Finland har en hög kompetens-, utbildnings- och bildningsnivå

- Utbildnings- och kunskapsnivån har stigit på alla utbildningsstadier, skillnaderna i lärande har minskat och den utbildningsrelaterade ojämlikheten har minskat. [Regeringsprogrammet] Alla har lika möjligheter till kontinuerligt lärande. [Regeringsprogrammet sammanfattning och Riktlinjer för den parlamentariska reformen av kontinuerligt lärande]
- Kulturens grund är stark och livskraftig. [Kulturpolitisk strategi 2025]

4 Ekonomisk hållbarhet, lägesbild och målbild för 2030

4.1 Utgångspunkter för den ekonomiska hållbarheten i färdplanen för hållbarhet

Med ekonomisk hållbarhet avses både de offentliga finansernas och mer generellt hela samhällsekonominns stabilitet och funktion. I det här sammanhanget fokuserar vi i synnerhet på hållbarheten i de offentliga finanserna, som i Finland är förknippad med utmaningar särskilt till följd av förändringen i åldersstrukturen. Situationen försvåras ytterligare av den prognostiserade långsamma produktivitetens utvecklingen och därmed långsamma ekonomiska tillväxten, av sysselsättningsgraden som är lägre än i de andra nordiska länderna, av den låga nativiteten och av den låga utbildnings- och arbetsrelaterade invandringen.

Målet för den ekonomiska politiken är att öka välfärden. Det innebär en ekologiskt och socialt hållbar ekonomisk tillväxt, en hög sysselsättning och en hållbar offentlig ekonomi. Ekonomisk stabilitet gör det möjligt att undvika försämrad välfärd på grund av oväntade förändringar i människors livssituationer.

Hållbarhet i de offentliga finanserna innebär en förmåga att producera välfärd för medborgarna inom ramarna för de tillgängliga resurserna. Dessa ramar bestäms av den arbetsföra befolkningens storlek och kompetensnivå, den tillgängliga tekniken, mängden fysiskt kapital och dess kvalitet samt naturens bärkraft. Stabiliteten i hela samhällsekonomin påverkas dessutom i hög grad av de olika ekonomiska sektorernas utveckling och faktorer som banksektorns kriställighet och effektivitet och den privata sektorns skuldållbarhet. Samhällets sociala hållbarhet, sammanhållning och delaktighet för alla stärker också samhällsekonominns produktionspotential.

Finlands ekonomiska tillväxt grundar sig framför allt på en ökad produktivitet. Centrala faktorer för högre produktivitet är kunskaper och innovationer. En välfungerande välfärdsstat, fungerande infrastruktur, utbildning, forskning och en nära koppling till världsekonomin utgör grunden för Finlands ekonomiska framgång och tillväxt. Dessa faktorer stärker varandra. Regeringens ekonomiska politik syftar till att stärka grunden ytterligare.

Grunden för de offentliga finanserna kan anses vara hållbar när skuldkvoten på lång sikt är stabil och inte börjar växa okontrollerat, och när tillgången och priset på finansiering för den offentliga sektorn inte begränsar det finanspolitiska beslutsfattandet. Det centrala här är att Finland har en bra relativ ställning jämfört med andra länder. Dessutom är det av betydelse att de öppna villkorade åtagandena i de offentliga finanserna, såsom statens borgensförbindelser, samt de dolda villkorade exponeringarna, som exponeringarna i banksektorn, är skäliga i förhållande till ekonomins bärkraft och att riskhanteringen är adekvat. Då bibehålls förtroendet för Finlands förmåga att hantera sina exponeringar på den nuvarande höga nivån.

Den ekonomiska, den sociala och den ekologiska hållbarheten är nära förknippade med varandra. Ekonomisk hållbarhet måste eftersträvas med hjälp av åtgärder som inte drabbar de övriga samhällsmålen eller miljön och som inte försämrar förutsättningarna för ekonomisk tillväxt. Åtgärder för att stärka den sociala och ekologiska hållbarheten måste genomföras på ett sätt som inte drabbar den ekonomiska hållbarheten.

Ekonomisk hållbarhet skapar en grund för social hållbarhet, eftersom en stark offentlig ekonomi även framöver möjliggör de tjänster och inkomstöverföringar som den sociala hållbarheten kräver, och en hög sysselsättning ökar befolkningens delaktighet. Förutsättningarna för ekonomisk hållbarhet är bättre i ett socialt hållbart samhälle.

Ekologisk hållbarhet förutsätter teknisk förnyelse och investeringar för att bekämpa klimatförändringen och förlusten av biologisk mångfald, och den ekonomiska tillväxten och ekonomiska hållbarheten gör det möjligt. Ekonomins grund är beroende av ekologisk hållbarhet, naturresurser och biologisk mångfald.

Finland har varit en framgångssaga under de senaste hundra åren. Vårt land har blivit ett av världens rikaste på bara några generationer. Framgången och den starka genomsnittliga ekonomiska tillväxten beror bland annat på vår välfungerande demokrati och dess förmåga att åstadkomma beslut, vårt stabila, trygga och tillitsbaserade samhälle och våra satsningar på befolkningens utbildning, välfärd och skyddsnät av social trygghet. Dessa styrkor har också bidragit till att vårt land klarat av kraftiga konjunktursvängningar och skapat möjligheter, nya affärsmodeller och arbetstillfällen ur förändringar som skakat om ekonomins och samhällets strukturer.

4.2 Nuläge för den ekonomiska hållbarheten i Finland

Den kris som coronaviruset orsakade har märkbart ökat underskotten i de offentliga finanserna överallt, bland annat på grund av reaktionerna på krisen och för att virus-spridningen dämpat den ekonomiska aktiviteten. Reaktionerna inkluderar kraftiga stödåtgärder för människor och företag, avsevärd finanspolitisk stimulans som den ekonomiska situationen kräver samt åtgärder för att säkerställa världens och myndigheternas funktionsförmåga. Tack vare människornas ansvarsfulla agerande och den bedrivna politiken har krisens ekonomiska och sociala följder i Finland varit betydligt mindre än väntat, och BNP minskade avsevärt mindre under 2020 än vad som prognostiserades sommaren 2020. Det är dock svårt att i nuläget förutse krisens långsiktiga konsekvenser, och osäkerheten och riskerna i samband med virus-spridningen är fortfarande stora på global nivå.

Finlands offentliga skuld ökade i följd med cirka 10 procentenheter till 69 procent i förhållande till BNP. Motsvarande ökning i euroländerna var i medeltal cirka 14 procentenheter och den offentliga skulden var i medeltal cirka 98 procent i förhållande till BNP. Före finanskrisen, år 2008, låg förhållandet mellan Finlands offentliga skuld och BNP under 33 procent, men därefter har skuldkvoten rört sig på båda sidorna om EU:s referensvärde som är 60 procent. Europeiska kommissionen uppskattade i sin höstprognos att Sveriges och Danmarks skuldkvoter i år kommer att vara cirka 40 procent trots att deras kvoter ännu i början av 2000-talet var högre än Finlands.

Finlands och andra länders skuldhantering har underlättats av den exceptionellt låga räntenivån och den övriga kraftiga penningpolitiska stimulansen. Bland annat därför har det varit möjligt att reagera ändamålsenligt på krisen, inklusive genom kraftig finanspolitisk stimulans som även andra länder har tillgripit. Finlands relativa ställning med tanke på tillgången till finansiering har inte försämrats.

I början av 2000-talet uppvisade de offentliga finanserna fortfarande ett stort överskott, i synnerhet till följd av överskottet i bytesbalansen, men uppvisar sedan 2009 ett klart underskott. År 2019 översteg utgifterna i de offentliga finanserna inkomsterna med 2,4 miljarder euro. Coronaviruskrisen ökade underskottet till 12,9 miljarder euro (5,4 % i förhållande till BNP) 2020. Finlands bytesbalans ser ut att ha uppnått ett knappt överskott 2020, för första gången på cirka tio år, vilket innebär att Finland som nation inte skuldsatte sig mot utlandet 2020. Det beror bland annat på att exporten inte minskade lika mycket som importen, turismbalansen vände och redovisade ett överskott, hushållens finansiella ställning tillfälligt förbättrades då konsumtionen minskade, och Finlands exportpriser till följd av coronakrisen minskade mindre än importpriserna, bland annat i och med att energipriserna tillfälligt sjönk.

Statens höga och jämfört med många andra länder snabbt växande borgens- och garantiförbindelser ökar också riskerna i de offentliga finanserna. Statens borgens- och garantiförbindelser uppgick till 23 miljarder euro 2008, och hade vid utgången av 2019 ökat till över 60 miljarder euro. Största delen gäller exporten i enskilda sektorer samt statens bostadsfond. Eventuella realiseringar av förbindelserna kan orsaka betydande ytterligare belastning på de offentliga finanserna. Dessutom har Finland en stor finanssektor i förhållande till ekonomins storlek, och sektorns betydelse har ökat. Det är ändå positivt att Finlands banksystem har förblivit stabilt även i de exceptionella omständigheterna under coronakrisen.

Ur ett bredare perspektiv påverkas riskerna inom den offentliga ekonomin också av samhälleliga och ekologiska faktorer som klimat- och miljörisker, befolkningsutveckling, samhällsstabilitet och möjliga nya pandemier.

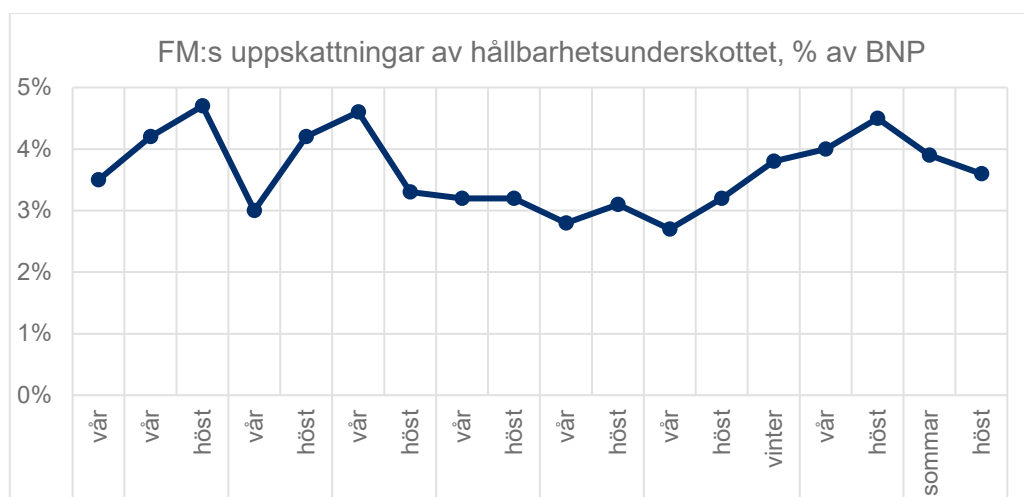
Hushållens skuldsättning ökar riskerna för ekonomins stabilitet. Hushållen har skuldsatt sig allt snabbare sedan de första åren av 2000-talet och nått en rekordnivå på över 130 procent av de disponibla årsinkomsterna. Den exceptionellt långvariga mycket låga räntenivån har bidragit till skuldsättningen. Drygt tre fjärdedelar av hushållens totala skuld består av bolån. De (måttligt) ökande bostadspriserna har ökat lånebeloppen. De bostadsbolagslån som blivit vanliga under de senaste åren har också ökat hushållens skuldbörda. Hösten 2020 var värdet på bostadsbolagslånen över 20 miljarder euro. Nästan hälften av lånestocken fanns i Nyland och nästan fem miljarder enbart i Helsingfors. Migrationen, de låga räntorna, de längre lånetiderna och prisstegringen för bostäder bidrar alla till att öka skuldsättningen. En eventuell räntehöjning skulle minska hushållens köpkraft, försämra den ekonomiska tillväxten och möjligen också orsaka sociala problem för de överskuldsatta hushållen.

De offentliga finanserna har belastats av befolkningens åldrande, den dämpade ekonomiska tillväxten och minskningen av det stora överskottet i bytesbalansen. Finlands BNP per capita har under det senaste årtiondet blivit efter utvecklingen i de andra nordiska länderna, och är fortfarande lägre än rekordåret 2008. En viktig orsak är att produktiviteten i Finland har ökat långsamt efter finanskrisen. Även sysselsättningsgraden i Finland är lägre än i de andra nordiska länderna, trots att sysselsättningsutvecklingen var god före coronakrisen och avsevärt bättre än väntat under coronakrisen. Finland har inte heller i önskad mån lyckats locka produktionsinvesteringar och arbetsrelaterad invandring. Enligt kommissionens långtidsscenarier kommer skillnaden gentemot de andra nordiska länderna inte att minska om inte ekonomin reformeras med målmedvetna åtgärder.

Utan åtgärder som stärker de offentliga finanserna kommer kvoten skuld/BNP att fortsätta öka också efter coronakrisen. Befolkningens åldrande ökar utgifterna inom den offentliga ekonomin i synnerhet på grund av ökande omsorgsutgifter men också större

pensions- och hälsovårdsutgifter. Samtidigt försvagas finansieringsbasen för de offentliga finanserna då befolkningen i arbetsför ålder minskar. Av dessa orsaker lider de offentliga finanserna på lång sikt av ett hållbarhetsunderskott på nästan 8 miljarder euro (cirka 3 % i förhållande till BNP) enligt finansministeriets preliminära uppskattning våren 2021. Uppskattningen av hållbarhetsunderskottet är en kalkyl över utgiftstrycket och förknippad med betydande osäkerhet på grund av den svårförutsägbara ekonomi- och befolkningsutvecklingen. Finansministeriets uppskattning av hållbarhetsunderskottet har varierat från år till år:

Figur 1. FM:s uppskattningar av hållbarhetsunderskottet, % av BNP

Utvecklingen av den arbetsföra befolkningens storlek bestäms av befolkningsutvecklingen, dvs. särskilt av nettoinvandrings- och nativitetstrenderna. Nativiteten sjönk kraftigt i Finland på 2010-talet. Vid decennieskiftet föddes fortfarande över 60 000 barn per år, men 2019 hade antalet minskat till cirka 46 000. Finlands summerade fruktbarhetstal, 1,35 barn per kvinna 2019, ligger under de övriga nordiska ländernas och under EU-genomsnittet. Under den senaste tiden verkar nativiteten ha slutat minska, men den är fortfarande den sjunde lägsta i EU. Nettoinvandringen till Finland under 2010-talet var i medeltal drygt 15 000 personer per år, och befolkningsökningen är beroende av nettoinvandringen. Trots nettoinvandringen minskar befolkningen i arbetsför ålder i Finland eftersom de åldersklasser som går i pension är klart större än de åldersklasser som uppnår arbetsför ålder. Enligt den gällande befolkningsprognosen kommer Finlands befolkning att börja minska under de första åren av 2030-talet.

I framtiden belastas den offentliga ekonomin inte bara av tjänsterna för den åldrande befolkningen, utan också till exempel av klimatförändringen och förlusten av biodiversitet, behovet av att förnya och reparera infrastruktur samt stärkandet av FUI-verk-

samheten för att stödja den ekonomiska tillväxten. Klimatförändringen och bekämpningen av den påverkar den offentliga ekonomin både direkt och indirekt. Klimatförändringen medför ett flertal ofta svåröversäglbara risker för den ekonomiska aktiviteten på kort och lång sikt, och dessa risker kommer att medföra ett utgiftstryck också på de offentliga finanserna. De offentliga finanserna påverkas också av politiska åtgärder och internationella åtaganden för att dämpa klimatförändringen och anpassa samhället till den. Klimatförändringen och bekämpningen av den riktar dessutom om de ekonomiska resurserna, vilket kan medföra nya tillväxtpotentialer men också försvaga den offentliga ekonomin då förändringarnas konsekvenser för befolkningen och olika samhällssektorer hanteras med offentliga medel.

Finlands offentliga sektor är internationellt sett relativt effektiv, vilket visar sig bland annat i jämförelser av social- och hälsosektornas kvalitet och dessa utgifters förhållande till BNP. Det är ändå svårt att mäta den offentliga sektorns produktivitet och göra internationella jämförelser eftersom servicesystemen, deras finansiering och strukturer skiljer sig åt avsevärt. En av utmaningarna som vårt servicesystem står inför är att det kommunala producentfältet är fragmenterat och tillgången till service socialt och regionalt ojämlik. Även bristande samordning mellan förvaltningsområdena och bristande människo- och kundorientering försvårar en effektiv resursanvändning i den offentliga sektorn, och leder i värsta fall till oändamålsenlig resursanvändning.

Den aktuella coronakrisen har än en gång visat hur viktigt det är att bemöta ekonomiska chocker och konjunkturväxlingar med en korrekt dimensionerad finanspolitik. Exceptionella politiska åtgärder har på ett betydande sätt lyckats minska krisens ekonomiska och sociala konsekvenser, vilket i bästa fall har långvariga effekter på ekonomins produktionspotential. Detta har också framhävt vikten av handlingsutrymme i de offentliga finanserna vid kriser och vikten av samordnade åtgärder på olika finanspolitiska områden.

Behovet av beredskap inför kommande kriser och en stärkning av de offentliga finanserna och deras kristållighet har accentuerats. Så kan man också säkerställa att Finlands skuldkvot i förhållande till andra länder och kostnaderna för skuldhanteringen hålls på en låg nivå. Räntorna på den offentliga skulden har under det senaste årtiondet varit exceptionellt låga, och ingen snabb förändring är att vänta. På lång sikt är räntenivåns utveckling dock förknippad med risker i synnerhet om skuldkvoten ligger på en hög nivå.

För att stabilisera skulden i förhållande till BNP är det framför allt viktigt att den ekonomiska tillväxten är hållbar, utvecklingen av befolkningens åldersstruktur balanserad, sysselsättningsökningen hållbar och utgångsläget för den offentliga ekonomin hållbart över konjunkturcykeln.

Skuldkvotens känslighet för variationer i den ekonomiska tillväxten beskrivs i figuren nedan med hjälp av fyra förenklade scenarier:

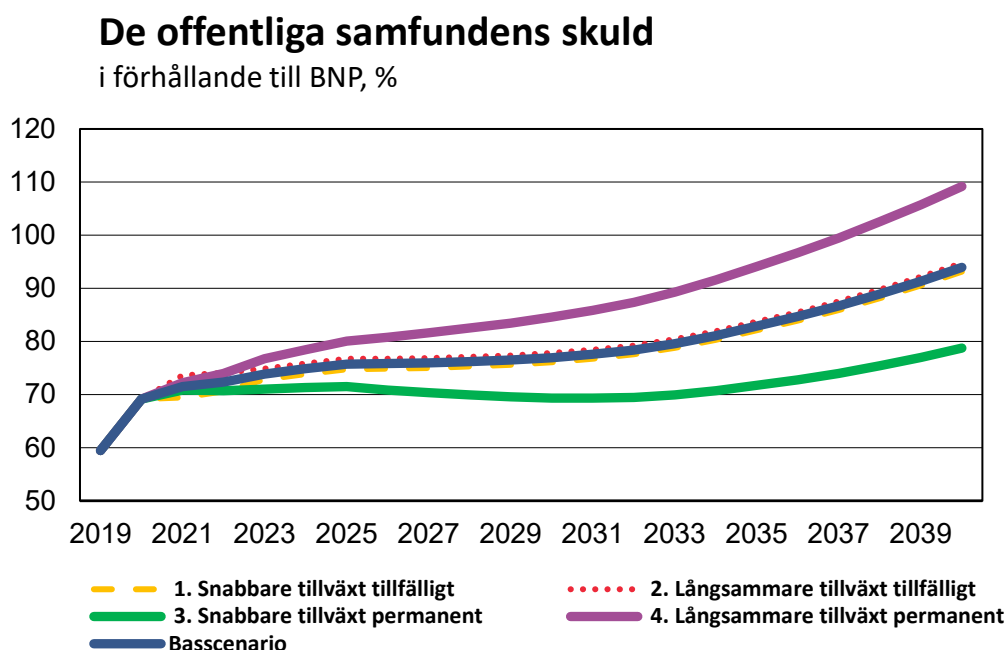
Tabell 1. Fyra känslighetsanalyser

	Snabbare tillväxt	Långsammare tillväxt
Tillfällig, konjunkturrell	Den ekonomiska tillväxten 2021 är två procentenheter snabbare än basscenariot men effekterna av den snabbare tillväxten försvinner senast 2023 på grund en tillväxttakt som understiger basscenariot. Detta beskriver en konjunkturrell tillväxtspurt som inte påverkar ekonomins produktionspotential ¹	Den ekonomiska tillväxten 2021 är två procentenheter långsammare än basscenariot men återhämtar sig därefter snabbare och de negativa effekterna försvinner senast 2023. Detta beskriver en konjunkturrell störning som inte påverkar ekonomins produktionspotential.
Bestående, strukturell	Den ekonomiska tillväxten är kumulativt två procentenheter snabbare än basscenariot 2021–2023 och effekten är bestående, dvs. BNP-nivån förblir permanent två procent högre än basscenariot. Detta beskriver till exempel en situation där den ekonomiska tillväxten och sysselsättningen stärks genom strukturella reformer ²	Den ekonomiska tillväxten är kumulativt två procentenheter långsammare än basscenariot 2021–2023 och effekten är bestående, dvs. BNP-nivån förblir permanent lägre än basscenariot. Detta beskriver till exempel en situation där ekonomins strukturer förändras på ett ogynnsamt sätt eller recessionens konsekvenser blir bestående till följd av eliminerade produktionsfaktorer.

¹ Den del av tillväxten som skapar ett positivt produktionsgap motsvaras av en senare avmattad tillväxt som är långsammare än den potentiella takten. Med andra ord är den tillväxt som skapar ett positivt gap endast tillfällig.

² För att frukterna av tillväxten ska bli bestående måste det positiva produktionsgap som uppstår slutas på ett sätt som ökar produktionspotentialen. En strukturell produktionsökning kräver förändringar i de strukturer som utgör ramarna för ekonomins tillväxtpotentialer.

Figur 2. De offentliga samfundens skuld i förhållande till BNP, %. Källa: Statistikcentralen, FM.

Figuren visar att tillfälliga konjunkturella förändringar i BNP inte har någon stor betydelse för skuldkvotens långsiktiga utveckling. På lång sikt drivs skuldkvoten av strukturella faktorer. Konjunkturella förändringar i den ekonomiska tillväxten påverkar emellertid skuldkvotens utveckling på kort sikt.

En bestående BNP-förändring påverkar däremot skuldkvotens utveckling på ett väsentligt sätt även på lång sikt. I det tredje scenariot ovan ökar BNP till exempel med stöd av strukturella reformer 2021–2023 kumulativt två procent snabbare än basscenariot, vilket leder till att skuldkvoten stabiliseras vid knappt 70 procent under 2020-talet. Om de ekonomiska strukturerna förändras i en ogynnsam riktning eller recessionens konsekvenser blir bestående till följd av att produktionsfaktorer eliminerats, och BNP till följd av detta permanent sjunker med två procent, accelererar ökningen av skuldkvoten på motsvarande sätt jämfört med basscenariot.

Tillväxtförändringen i relation till basscenariot kan uppstå till följd av sysselsättningen och/eller produktiviteten. Om enbart sysselsättningen ger upphov till förändringen medan produktiviteten förblir oförändrad innebär en BNP-förändring på två procent grovt taget en förändring på cirka 50 000 sysselsatta personer. I känslighetsanalysen förändras BNP i relation till basscenariot redan åren 2021–2023.

4.3 Målbild för den ekonomiska hållbarheten 2030

Regeringen eftersträvar en sysselsättningsgrad på 75 procent och att skuldkvoten slutar öka i mitten av årtiondet. De offentliga finanserna stärks genom tillväxt, sysselsättning och moderat anpassning.

När 2030-talet börjar har hållbarheten i Finlands offentliga ekonomi stärkts, och förtroendet för att Finland sköter sina offentliga finanser på ett hållbart sätt har bevarats. De offentliga finanserna och hela samhällsekonomin har fortsättningsvis utvecklats stabilt och balanserat och inga betydande eller omedelbara hot äventyrar hållbarheten. Finlands relativa ställning har därmed förblivit god med tanke på tillgången till finansiering. Värnandet om ekonomins stabilitet och hållbarhet har gjort det möjligt att hålla fast vid den nordiska välfärdsstatens löften, och sett till att de offentliga tjänsterna och förmånerna kan skapa välfärd också för kommande generationer samt stärka förutsättningarna för en hållbar ekonomisk tillväxt.

Målbilden har uppnåtts genom verksamma och kostnadseffektiva strukturella reformer som stärkt sysselsättningen och minskat arbetslösheten, stärkt samhällets sammanhållning och resiliens, bidragit till en ekologiskt och socialt hållbar ekonomisk tillväxt samt förbättrat den offentliga förvaltningens produktivitet och kostnadseffektivitet (bland annat vårdreformen). Finanspolitiken har dimensionerats korrekt och satts in vid rätt tidpunkt i varje aktuell konjunktursituation. Samtidigt har befolkningens välfärd ökat och Finland har gynnats av utvecklingen, införandet och exporten av miljövänlig teknik och miljövänliga verksamhetsätt.

När vi når 2030-talet...

1. **Sysselsättningen i Finland har genom regeringens sysselsättningsåtgärder ökat med 80 000 personer och sysselsättningsgraden är på en god nordisk nivå**
 - Ekonomin har vuxit på ett hållbart sätt och företagens verksamhets- och investeringsmiljö har utvecklats gynnsamt.
 - Befolkningen i arbetsför ålder har en hög kompetensnivå som motsvarar arbetsmarknadens behov. Utbildningsnivån har stigit och kompetensutvecklingen fortsätter under hela arbetslivet.
 - Deltagandet på arbetsmarknaden har ökat bland partiellt arbetsföra, svårsysselsatta, unga, äldre och personer med invandrarbakgrund. (Regeringsprogrammet)

- De tidiga utträdena ur arbetslivet har minskat avsevärt. (Regeringens sysselsättningsåtgärder 2020)
- Arbetslöshetsperioderna har blivit kortare och utdragen arbetslöshet motarbetats.
- Tidiga och verksamma åtgärder som främjar återgången till och möjligheterna att stanna kvar i arbetslivet har vidtagits till stöd för arbetsförmågan. (Regeringens sysselsättningsåtgärder 2020)
- Ungdomsarbetslösheten och marginaliseringen bland unga har minskat. Utbildnings- och kunskapsnivån har stigit på alla utbildningsstadier. (Regeringsprogrammet)

2. Finland är en attraktiv plats för boende, arbete och företagande

- För företagen är Finland en stabil, sporrande och förutsägbar verksamhetsmiljö som har möjliggjort nya investeringar och arbetstillfällen. (Regeringsprogrammet)
- Finland har en stark icke-kostnadsrelaterad och kostnadsrelaterad konkurrenskraft. (Regeringsprogrammet)
- Handläggningen av uppehållstillstånd på grund av arbete har gjorts snabbare och smidigare. Invandringen av i synnerhet kvalificerad arbetskraft har ökat. (Regeringsprogrammet)
- Såväl den offentliga som den privata forsknings-, utvecklings- och innovationsverksamheten är på en hög nivå och målet att FUI-utgifterna ska uppgå till fyra procent av BNP har uppnåtts. På detta sätt har ny hållbar tillväxt åstadkommit. (Regeringsprogrammet)
- Industrin och servicen har förnyats utifrån digitalisering och särskilt klimatneutralitet, ekologiska investeringar, ren teknik, cirkulär ekonomi, bioekonomi och resurseffektivitet.
- Hållbar stadsutveckling har stötts och bostadsbyggandet har utökats i växande stadsregioner för att tillgodose den ökande efterfrågan på bostäder, göra boendepiserna rimligare och underlätta arbetskraftens rörlighet.
- Ett livskraftigt Finland som är starkt också i socialt hänseende bygger på att metropolområdet, de växande urbana och ekonomiska regionerna och landsbygden tillsammans når framgång. (Regeringsprogrammet)
- Skillnaderna mellan regionerna och inom kommunerna har minskats.
- En stabil och förutsägbar ekonomi ger oss alla framtidsutsikter och tillförsikt. I kombination med ett familje- och barnvänligt samhälle stöder den också en gynnsam befolkningsutveckling.

3. Finland har högklassiga offentliga tjänster både med tanke på kvalitet och kostnadseffektivitet

- Människoorienterade och jämlika tjänster har tryggats i hela Finland på ett ekonomiskt och socialt hållbart sätt. (Strategin för den offentliga förvaltningen)
- Den offentliga förvaltningens kostnadseffektivitet har säkerställts bland annat genom att svara på servicebehovet i tid och med lämpliga tjänster, genom att utnyttja digitaliseringen och genom att utveckla gemensamma stödtjänster och gemensam kundservice för olika aktörer. (Strategin för den offentliga förvaltningen)
- Den offentliga förvaltningens processer, inklusive strategi- och budgetprocesserna, främjar miljömässigt hållbara verksamhetssätt som också stöder den sociala och ekonomiska hållbarheten. (Strategin för den offentliga förvaltningen)
- Social- och hälsovårdsreformen har genomförts på ett sätt som ökar kvaliteten och den jämlika tillgången till tjänsterna och dämpar kostnadsökningen. (Regeringsprogrammet)

4.4 Mål för den ekonomiska hållbarheten och lösningsvägar

I och med att ekonomin utvecklades gynnsammare än vad som befarats 2020 är det motiverat att ytterligare precisera målen för den offentliga ekonomin. Ett av de mål som regeringen ställt upp i sin färdplan för den offentliga ekonomins hållbarhet är att stoppa ökningen av den offentliga skuldkvoten i mitten av 2020-talet.

Den offentliga ekonomin måste stärkas om skuldkvoten ska kunna stabiliseras. I stället för att ställa upp mål för en valperiod i taget finns det skäl att för den offentliga ekonomins hållbarhet dra upp långsiktiga riktlinjer över flera valperioder. Därmed bör åtgärderna för att säkerställa den offentliga ekonomins långsiktiga hållbarhet fortsätta också efter den pågående valperioden.

Figurerna nedan beskriver finansministeriets uppskattning för regeringens halvtidsöversyn om skuldkvotens utveckling samt kalkylerade scenarier. Figurerna beskriver tre scenarier:

1. Skuldkvoten stabiliseras på 2020-talet genom att de offentliga finanserna stärks med cirka fyra miljarder euro, och dessutom utökas forsknings-, utvecklings- och innovationsutgifterna enligt målscenariet på fyra procent så att de offentliga bruttoutgifterna ökar (cirka 210 miljoner euro per år 2022–2030). Då avstannar skuldkvotens tillväxt 2026.
2. De offentliga finanserna stärks med 2,5 miljarder euro åren 2024–2029, utan den bruttoökning av forsknings-, utvecklings- och innovationsutgifterna som ingår i det föregående scenariot. Då vänder skuldkvoten en aning nedåt 2026.
3. De offentliga finanserna stärks med två miljarder euro åren 2024–2029, utan den bruttoökning av forsknings-, utvecklings- och innovationsutgifterna som ingår i det föregående scenariot. Då vänder skuldkvoten en aning nedåt 2026.

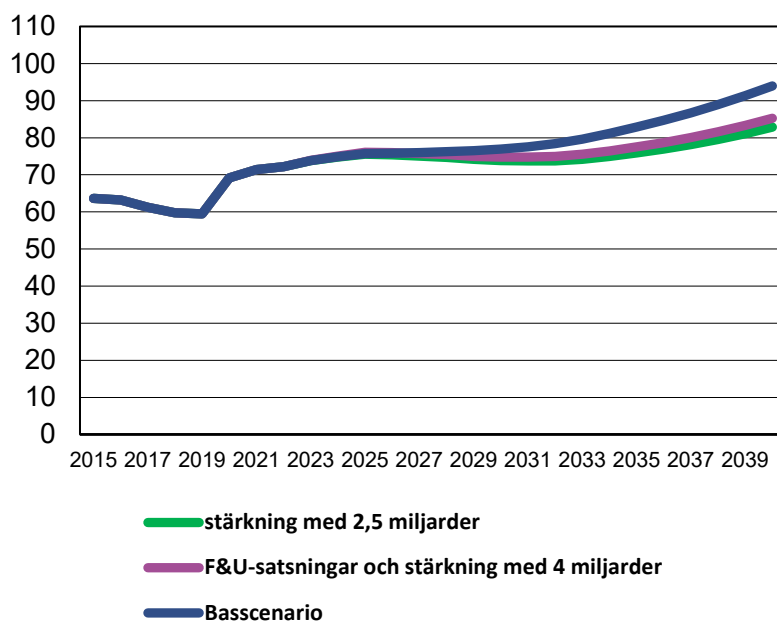
Jämfört med den föregående versionen av färdplanen för hållbarhet från september 2020 bedömer finansministeriet att skuldkvoten kommer att kunna stabiliseras med en avsevärt mindre stärkning av de offentliga finanserna. Det beror särskilt på att BNP och sysselsättningen har utvecklats gynnsammare än prognostiserat. Den ekonomiska politiken har bidragit till den totala efterfrågan och förhindrat en minskning av produktionen. Jämfört med många andra länder har Finland lyckats väl med att begränsa virus spridningen, vilket också har påverkat den ekonomiska utvecklingen positivt. På det här sättet har regeringen säkerställt att slaget mot ekonomin inte försämrar tillväxtpotentialen på lång sikt.

På hösten kalkylerade finansministeriet att stabiliseringen av skuldkvoten före utgången av årtiondet skulle kräva att de offentliga finanserna stärks med fem miljarder euro. Färdplanen för hållbarhet innehöll en lista med helheter som stärker de offentliga finanserna och helheternas potentiella stärkande effekt. Enligt finansministeriets senaste uppskattning börjar skuldkvoten vända nedåt enligt figuren nedan redan i mitten av årtiondet om saldot i de offentliga finanserna stärks med ett sammanlagt nettobelopp på 2–2,5 miljarder euro 2024–2029.

Scenario 1: de offentliga finanserna stärks med 2,5 miljarder euro och med fyra miljarder då F&U-satsningarna beaktas.

De offentliga samfundens skuld

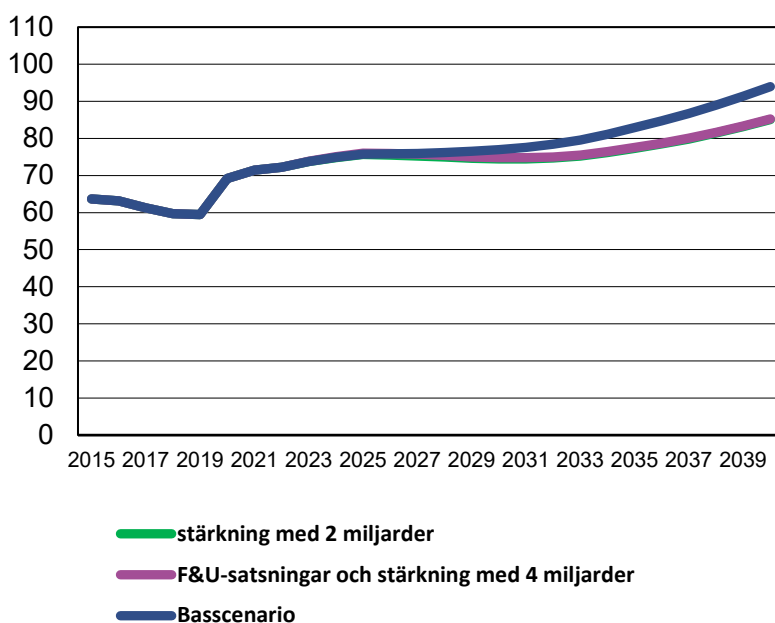
i förhållande till BNP, %

Scenario 2: de offentliga finanserna stärks med 2,0 miljarder euro och med fyra miljarder då F&U-satsningarna beaktas. De offentliga samfundens skuld i förhållande till BNP, %. Grön: stärkning med 2 miljarder; lila: F&U-satsningar och stärkning med 4 miljarder; blå: Basscenario

De offentliga samfundens skuld

i förhållande till BNP, %

Tabellen nedan beskriver helheter som kan stärka de offentliga finanserna:

Tabell 2. Åskådliggörande dimensioner för de helheter som stärker den ekonomiska hållbarheten

Åtgärdshelhet	Påverkanskanal	Omfattning
Sysselsättningen ökas och arbetslösheten minskar	Beslut om kostnadseffektiva åtgärder som med tillräcklig säkerhet resulterar i 80 000 nya sysselsatta. Målet är en sysselsättningsgrad på 75 procent i mitten av årtiondet.	1–2 miljarder

Åtgärdshelhet	Påverkanskanal	Omfattning
Förutsättningarna för ekonomisk tillväxt stärks	<ol style="list-style-type: none"> 1. Den finländska produktionens konkurrenskraft stärks (innovationer främjas, Finlands F&U-utgifter höjs till fyra procent av BNP fram till 2030, investeringsmiljön utvecklas och företagandet och det inhemska ägandet främjas, kostnadskonkurrenskraften stärks) 2. Den arbetsrelaterade invandringen ökas med minst 50 000 personer fram till 2030 (gradvis ökning till en bestående årsnivå +10 000) (400 miljoner) 3. Kunskapsnivå och kontinuerligt lärande 	1–2 miljarder
Den offentliga förvaltningens produktivitet förbättras och åtgärder vidtas för att förbättra kostnadseffektiviteten (kommunerna och staten)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Effektivare utnyttjande av digitaliseringen, upphandlingskompetens, lokallösningar 2. Social- och hälsovårdstjänsternas kostnadseffektivitet (bland annat tjänster i rätt tid, integration) 	cirka 1 miljard
Social- och hälsovårdsreformen, med undantag av förändringskostnader	Möjligheterna att med en finansieringsmodell i enlighet med regeringens proposition dämpa kostnadsökningen senast 2029 utan förändringskostnader	cirka 400 miljoner
Andra åtgärder för att stärka de offentliga finanserna	Vid behov exempelvis åtgärder som direkt minskar utgifterna eller ökar intäkterna i de offentliga finanserna	
SAMMANLAGT		cirka 3,5–5,5 miljarder

En del av åtgärderna – såsom åtgärderna för att stödja kompetensen och arbetsförmågan, utvecklingen och införandet av ny teknik samt den gröna omställningen och

åtgärderna för att minska marginaliseringen – gäller produktivetsfrämjande investeringar som skapar ny produktion och även mobiliserar privata investeringar. Dessa åtgärder har långvarigare effekter som ökar produktionen, produktiviteten och sysselsättningen. De sammanlagda effekterna kan inte uppskattas på förhand. Därför kan politikhelheternas potentiella effekt på tillväxten och de offentliga finanserna vara större än vad som kan uppskattas på förhand.

4.4.1 Åtgärder för att öka sysselsättningen och minska arbetslösheten

Målet för regeringens finans- och tillväxtpolitik är en situation där sysselsättningsstillväxten inte hämmas av en otillräcklig efterfrågan på arbetskraft. Därför behövs det inte bara en aktiv finanspolitik som är rätt dimensionerad med tanke på konjunkturläget, utan också reformer som stärker utbudet av arbete.

Den politik som bedrivits under coronakrisen för att stoppa virusspridningen, de kraftiga stödåtgärderna för individer och företag samt den finanspolitiska stimulansen har varit viktiga för ekonomins och sysselsättningens utveckling. Åtgärderna har förhindrat förlust av produktionspotential, motverkat ökningen av arbetslösheten och utdragna arbetslöshetsperioder, dämpat krisens sociala konsekvenser och fått den ekonomiska tillväxten att komma igång snabbare. Allt detta har långvariga positiva effekter för bruttonationalproduktens och sysselsättningens nivå och därmed för den offentliga ekonomins hållbarhet.

Regeringen har före sin halvtidsöversyn fattat beslut om strukturella sysselsättningsfrämjande åtgärder för att uppnå totalt cirka 31 000–33 000 nya sysselsatta fram till 2029, enligt finansministeriets uppskattning. Till de viktigaste enskilda åtgärderna hör utvidgningen av läroplikten, sloandet av tilläggsdagarna inom utkomtskyddet för arbetslösa, införandet av en nordisk arbetskraftsmodell, sänkta avgifter för småbarnspedagogik, kommunförsöken för främjande av sysselsättningen, reformen av systemet med lönesubvention och åtgärder som stärker partiellt arbetsföras sysselsättning. Enligt finansministeriets preliminära uppskattning kan dessa åtgärder stärka de offentliga finanserna med sammanlagt cirka 300 miljoner euro på 2029 års nivå, med beaktande av åtgärdernas sammanlagda årliga kostnader som uppgår till 400 miljoner euro (prognosen beaktar den ökade sysselsättningens effekter på skatteinkomsterna och utgifterna för den sociala tryggheten). De åtgärder som orsakar de största kostnaderna är sänkningen av avgifterna för småbarnspedagogik och utvidgningen av läroplikten. Samtidigt är den utvidgade läroplikten den enskilda sysselsättningsåtgärd som på lång sikt stärker den offentliga ekonomin mest, och en stor del av effekten realiserar först efter 2030.

För att uppnå sysselsättningsmålet fattar regeringen beslut om nya, enligt forskningen verksamma och kostnadseffektiva åtgärder. Om den ökade sysselsättningen ska kunna stärka de offentliga finanserna är det viktigt att åtgärderna är kostnadseffektiva.

Riktlinjerna om nya sysselsättningsåtgärder ingår i ett separat sysselsättningsprotokoll. Enligt finansministeriets prognos stärker åtgärderna de offentliga finanserna med cirka 150 miljoner euro (preliminär uppskattning). Prognosen beaktar inte åtgärdernas indirekta positiva effekter på den offentliga ekonomin till exempel via ökad delaktighet eller minskade övriga offentliga utgifter i samband med ökad sysselsättning.

Dessutom fattar regeringen före utgången av regeringsperioden beslut om sysselsättningsåtgärder som stärker de offentliga finanserna med 110 miljoner euro.

4.4.2 Höjd utbildnings- och kunskapsnivå

Regeringen stöder de åtgärder som beretts i samarbete med högskolorna för att genomföra visionen för högskoleutbildningen och forskningen 2030, med målet att den kompetens och de examina som utbildningen leder till ska stödja sysselsättningen och förnyelsen av arbetsmarknaden bättre än i dag. Åtgärderna bidrar till att högskolorna utexaminerar fler experter än i dag för områden och branscher som behöver eller förväntas behöva arbetskraft.

Regeringen och högskolorna hör intressentgrupperna och avtalar närmare om genomförandet av åtgärderna före utgången av 2021, och därefter fattas beslut om eventuella politiska åtgärder. Särskilt på lång sikt har förnyelserna en betydande potential att öka utbudet på arbetskraft.

Åtgärderna baseras på de riktlinjer och mål som bereds eller redan beslutats i visionen för högskoleutbildningen och forskningen, den utbildningspolitiska redogörelsen, reformen av det kontinuerliga lärandet, färdplanen för utbildnings- och arbetsrelaterad invandring och integrationsredogörelsen.

Tillträdet till högskoleutbildning påskyndas och startplatserna utökas. Antalet nya internationella studerande utökas och fler av dem får jobb i Finland. Studiernas faktiska längd förkortas genom att man utvecklar strukturer som stöder smidiga studier och därmed studerandenas möjligheter att avlägga sin examen inom den målsatta tiden. Satsningar görs på studerandenas välbefinnande och studievägledningen. Den förutsägbara och långsiktiga finansieringens roll i högskolefinansieringen stärks.

För att främja kontinuerligt lärande görs högskoleutbildningens former och utbud flexibla och mångsidigare så att de bättre möjliggör kontinuerligt lärande, dvs. att växelvist arbeta och studera, studera vid sidan av arbetet och lära sig på arbetsplatsen också på andra sätt än i examensinriktad utbildning.

4.4.3 Åtgärder för att stärka förutsättningarna för hållbar ekonomisk tillväxt

Finlands ekonomiska tillväxt grundar sig framför allt på en ökad produktivitet. Centrala faktorer för högre produktivitet är kunskaper och innovationer. Den ekonomiska tillväxten och produktivitetens utveckling kan främjas långsiktigt framför allt genom att se till att det finns kompetent arbetskraft, att utgifterna för forskning och utveckling är på rätt nivå, att företagen har investeringsförmåga och investeringsklimatet är gynnsamt.

Detta innebär att

- befolkningen i arbetsför ålder har en hög kompetensnivå
- befolkningsutvecklingen är gynnsam tack vare nativitet och nettoinvandring
- utbildningsnivån stiger, kompetensutvecklingen fortsätter under hela arbetslivet och Finland är ett attraktivt land för internationella experter och studerande
- nivån på FUI-utgifterna är tillräcklig och målet på fyra procent av BNP uppnås före 2030
- - Finland är en attraktiv investeringsmiljö och Finland har ett forsknings- och företagsamhetsvänligt klimat
- ny teknik tillämpas fördomsfritt
- finansmarknaden fungerar och det finns inga flaskhalsar i finansieringen, förutsättningar för inhemskt ägande finns
- den ekonomiska verksamhetsmiljön är förutsägbar och stabil
- förtroendet för myndigheterna, värnandet om det oberoende rättsväsendet och demokratin samt respekten för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna har skapat en stadig grund för samhällets stabilitet och välfärd och rättsstatsprincipen realiserar sig fullt ut
- alla behandlas lika på arbetsmarknaden och i samhället i stort.

Även samhällets sammanhållning, den sociala hållbarheten och ett starkt förtroende hör till grundförutsättningarna för ekonomisk tillväxt.

Regeringen har beslutat att stärka förutsättningarna för ekonomisk tillväxt genom permanenta och temporära ekonomisk-politiska, finanspolitiska och närings- och tillväxt-politiska åtgärder som fastställs i regeringsprogrammet (permanent utgiftsökningar och framtidsinvesteringar av engångsnatur enligt regeringsprogrammet). Dessutom har regeringen fattat beslut om temporära åtgärder i syfte att lindra effekterna av coronaviruspandemin. Finanspolitiken har i enlighet med regeringsprogrammet dimensionerats enligt vad konjunkturläget förutsätter. De finanspolitiska åtgärderna har avsevärt ökat den ekonomiska aktiviteten i synnerhet i det svaga konjunkturläget (multiplikatoreffekt), men har också mycket långvariga effekter på produktionspotentialen (hysteres³). I en makroekonomisk bedömning upprätthåller regeringens ekonomiska politik 2020–2021 sysselsättningen med flera tiotusen sysselsatta 2020–2021. De temporära åtgärdernas effekter på den ekonomiska produktionen och på sysselsättningen minskar när åtgärderna faller bort. En del av effekterna blir mycket långvariga.

En del av åtgärderna – såsom åtgärderna för att stödja kompetensen och arbetsförmågan, utvecklingen och införandet av ny teknik samt den gröna omställningen och åtgärderna för att minska marginaliseringen – gäller produktivetsfrämjande investeringar som skapar ny produktion och även mobiliserar privata investeringar. Dessa åtgärder har långvarigare effekter som ökar produktionen, produktiviteten och sysselsättningen. De sammanlagda effekterna kan inte uppskattas på förhand. Därför kan politikhelheternas potentiella effekt på tillväxten och den offentliga ekonomin vara större än vad som kan uppskattas på förhand.

Genom att stödja den totala efterfrågan inom ekonomin har den ökande användningen av offentliga medel förhindrat en minskad produktion, konkurser, försämrade sysselsättning, förlorade färdigheter och kompetens samt nedkörning av produktionskapacitet. På detta sätt har regeringen strävat efter att förhindra att den kris som drabbat ekonomin försvagar ekonomins tillväxtpotential på lång sikt.

För att de offentliga finanserna ska stärkas på ett bestående sätt måste ekonomins resultat förbättras. För att förbättra förutsättningarna för ekonomisk tillväxt fattar regeringen beslut om nya enligt forskningen verkamma åtgärder.

³ Hysteres och hur man mäter den i den ekonomiska forskningslitteraturen granskas närmare i finansministeriets publikation *Talouden kasvu- ja finanssipolitiikka: Hallituksen päätösperäisten toimien talouskasvu- ja työllisyysarviot* https://vm.fi/documents/10623/306824/KasvujaFiporyhma_paatosperaisetoimet_raportti_26032021.pdf/0eb055a2-0415-15db-98eb-183e751869d8/KasvujaFiporyhma_paatosperaisetoimet_raportti_26032021.pdf?t=1617018697511

Jämsides med sysselsättningsåtgärderna har regeringen sammanställt en omfattande helhet av tillväxtfrämjande åtgärder. Åtgärderna 1) tryggar en långsiktig F&U-finansiering, 2) stärker Finland som investeringsmiljö, ökar företagens investeringsförmåga och stärker det inhemska ägandet samt 3) säkerställer tillgången på kompetent arbetskraft genom att öka den arbetsrelaterade invandringen.

Grunden för tillväxtåtgärderna är *Finlands program för hållbar tillväxt*, som genomförs med finansiering från EU:s återhämtningsinstrument och ökar konkurrenskraften, investeringarna, höjningen av kompetensnivån samt forskningen, utvecklingen och innovationerna 2021–2024. Programmet ökar forsknings- och utvecklingsinvesteringarna med cirka 700 miljoner euro under den tiden.

Regeringen har som mål att höja forsknings- och utvecklingsutgifterna till fyra procent av BNP före 2030. För att nå målet behövs en gemensam vision och mission, en mer ambitiös FUI-verksamhet samt investeringar av såväl den offentliga som den privata sektorn. Utan en betydande ökning av den privata sektorns investeringar kan målet inte uppnås.

För att FUI-finansieringen ska vara förutsägbar och långsiktig behövs en parlamentarisk överenskommelse om FUI-målet och finansieringssätten för att uppnå målet.

Programmet för inhemskt ägande och den strategi för företagande som är under beredning innehåller principer för att stärka företagens verksamhetsmiljö, investeringsförmågan och investeringsklimatet. Åtgärdshelheten förbättrar de finländska företagens förmåga att investera i tillväxtfrämjande projekt.

Det långsiktiga målet är att stärka näringslivets verksamhetsförutsättningar i förhållande till jämförelseländerna. De enskilda åtgärderna stärker varandra och helheten förbättrar tillväxtpotentialerna på det finländska företagsfältet. Åtgärderna förbättrar företagets tillgång på kompetent kapital i olika faser av företagets livscykel. Ett gott ägarskap skapar finländska företag som är framgångsrika i den globala konkurrensen och de globala värdekedjorna. Företag med hållbar framgång skapar arbetstillfällen, investerar, breddar samtidigt skattebasen och ger upphov till nytt välstånd. I framtiden spelar ägarskapet en central roll i Finlands och finländarnas ökande välstånd.

Exempelvis kan en kumulativ ökning av den arbetsrelaterade invandringen med minst 50 000 personer före 2030 stärka den offentliga ekonomin på 2029 års nivå med cirka 400 miljoner euro per år, om nettoinvandringen ökar kumulativt med minst 50 000 personer under detta årtionde. Regeringen har redan beslutat att förnya lagstiftningen om arbetsrelaterad invandring och digitalisering av tillståndssystemen. Målet är att tredubbla antalet nya utländska examensstuderande fram till 2030 och samtidigt höja

och stabilisera andelen som får arbete i Finland på 75 procent. Finansministeriet uppskattar att en permanent ökning av den arbetsrelaterade invandringen med 10 000 personer på längre sikt minskar hållbarhetsunderskottet med cirka 0,5 procentenheter i förhållande till BNP, dvs. med drygt en miljard euro i dagens penningvärde.

Riktlinjerna om nya tillväxtåtgärder finns i ett separat protokoll.

4.4.4 Åtgärder för att förbättra den offentliga förvaltningens produktivitet och kostnadseffektivitet

Åtgärderna för att förbättra den offentliga förvaltningens produktivitet och kostnadseffektivitet syftar till att skapa förutsättningar för en strategisk utveckling av hela den offentliga sektorns kostnadseffektivitet. Resultaten, effekterna och kostnadseffektiviteten granskas ur ett brett perspektiv som omfattar åtgärderna för att främja ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Kostnadseffektiviteten förbättras genom att kvaliteten, tillgången och resurshushållningen utvecklas balanserat och verksamhetens resultat förbättras. Målet är att silotänkandet i den offentliga förvaltningen ska minska genom att man ökar det förvaltningsövergripande samarbetet och nätverken. Ett kompetenscentrum som inrättats vid finansministeriet främjar arbetet med kostnadseffektiviteten tillsammans med andra aktörer.

Social- och hälsovårdens tjänster och serviceprocesser utvecklas redan innan vårdreformen träder i kraft bland annat i programmet för framtidens social- och hälsocentral och genom statsunderstödsprojekt som stöder strukturreformen. Dessutom kan kostnadseffektiviteten förbättras genom att främja tillgången till vård i rätt tid och genomströmningen i vården, genom ökad integrering i serviceproduktionen och genom att sammanföra social- och hälso-tjänsterna till större helheter. Åtgärderna stöder också social- och hälsovårdsreformens förutsättningar att dämpa utgiftsökningen efter att reformen trätt i kraft. En bättre kvalitet och tillgång till social- och hälsovårdstjänster och en effektivare verksamhet kan också indirekt stärka förutsättningarna för ökad sysselsättning bland annat genom att sjukfrånvaron och sjuk- och invalidpensioneringarna minskar.

Finlands program för hållbar tillväxt (Pelare 4) ska under 2021–2023 finansiera en förbättrad tillgång till social- och hälsovårdstjänster och en ökad kostnadseffektivitet (totalt 400 miljoner euro, varav 100 miljoner euro för nya digitala tjänster). En utlysning av statsunderstöd är planerad för slutet av 2021 för projekt i områden som motsvarar de framtida välfärdsområdena.

Pelarens primära mål är att komma ikapp den eftersatta vården, rehabiliteringen och servicen inom social- och hälsovården, permanent förkorta väntetiderna inom vården i hela landet genom att införa nya verksamhetssätt samt att främja genomförandet av social- och hälsovårdsreformen.

En bättre kostnadseffektivitet och produktivitet eftersträvas också genom en effektivisering av kommunernas och statens lokalförvaltning och upphandling och genom att utnyttja digitaliseringen. Coronapandemin skapade på ett år en digital grund för ett lättillgängligt servicenät, och den fortsatta utvecklingen på den grunden är en av hörnstenarna för produktiviteten. Pandemin påskyndade också införandet av olika former av distansarbete i den offentliga förvaltningen, vilket bland annat innebär möjligheter att sänka resekostnaderna inom den offentliga förvaltningen.

Det kompetenscentrum för kostnadseffektivitet som inrättades i anslutning till finansministeriet rapporterar minst två gånger per år till den politiska ledningsgruppen för reformeringen av den offentliga förvaltningen om utfallet av åtgärderna för att stärka kostnadseffektiviteten. Kompetenscentrets arbetsflöden i initialfasen beskrivs närmare i en bilaga. Från dessa teman utvidgas kompetenscentrets verksamhet balanserat till olika sektorer genom identifiering av nya åtgärder.

Utvecklingshelheterna inom social- och hälsosektorn samt andra produktivitetsoptimeringsåtgärder inom den offentliga förvaltningen beskrivs närmare i bilaga 1.

4.4.5 Social- och hälsovårdsreformen

En proposition med förslag till lag om en reform av social- och hälsovården och räddningsväsendet lämnades till riksdagen den 8 december 2020. Regeringens mål är att genomföra reformen så att den träder i kraft den 1 januari 2023.

I och med social- och hälsovårdsreformen överförs kommunernas nuvarande organiseringsansvar till 21 välfärdsområden och till Helsingfors stad. Välfärdsområdenas möjligheter att utveckla sin verksamhet på ett kostnadseffektivt sätt är betydligt bättre än de nuvarande kommunernas och samkommunernas. Genom att organiseringsansvaret för primärvården, den specialiserade sjukvården och socialservicen koncentreras kan integreringen av tjänsterna förbättras och nya, kundorienterade verksamhetsmodeller som samtidigt förbättrar kostnadseffektiviteten blir möjliga. Reformen omfattar för både välfärdsområdena och kommunerna en mekanism som begränsar hur mycket finansieringen förändras jämfört med nuläget, för att inte förändringarna ska bli oskäligt stora för enskilda kommuner eller välfärdsområden.

Koncentrationen av organiseringsansvaret på regionalt bredare axlar skapar också bättre förutsättningar för digitaliseringen av verksamheten och för datasäkerheten. Det blir väsentligt lättare att införa regionalt enhetliga klient- och patientdatasystem tack vare att registerföringen framöver kommer att skötas på välfärdsområdets nivå. De riksomfattande kraven och standarderna för klient- och patientdatasystem samt Kanta-tjänsterna utgör en grund för reformarbetet. Tjänsterna Omaolo och Hälsobyn är goda exempel på hur effektiva resultat kan uppnås genom samarbete mellan serviceanordnare och myndigheter på riksnivå.

Den finansieringsmodell som ingår i reformen kan dämpa ökningen av social- och hälsovårdsutgifterna med högst drygt 400 miljoner euro i dagens penningvärde fram till 2029, om reformens förändringskostnader inte beaktas. Om målet ska kunna uppnås får välfärdsområdena inte överhuvudtaget överskrida den finansiering de beviljats på förhand. På längre sikt är potentialen ännu större. Därmed bör välfärdsområdena kunna producera de nuvarande tjänsterna inom ramen för den erhållna finansieringen till lägre kostnader än tidigare, dvs. kostnadseffektivare. Då kan de exempelvis införa nya, dyrare vårdformer utan att de totala kostnaderna ökar. För att målet ska kunna uppnås krävs dessutom ur välfärdsområdenas perspektiv att staten låter bli att ålägga social- och hälsovården eller brand- eller och räddningsväsendet nya eller mer omfattande skyldigheter som kräver tilläggsfinansiering om inte motsvarande full tilläggsfinansiering beviljas. Ur hela den offentliga ekonomins perspektiv försämrar inte eventuella nya uppgifter balansen om de finansieras genom att öka intäkterna eller minska de andra utgifterna i motsvarande mån.

Reformens dämpande effekt på kostnadsökningen beror också på i vilken mån staten kan styra välfärdsområdena så att deras verksamhet är kostnadseffektiv. I vårdreformen skapas nya sätt att styra social- och hälsovården. Den nationella styrningen av social- och hälsovården och räddningsväsendet kommer efter reformen att ske på flera olika nivåer. Viktiga styrprinciper är växelverkan och ett gemensamt kunskapsunderlag för verksamheten och ekonomin. På statlig nivå fastställs bland annat de riksomfattande strategiska målen för ordnandet av social- och hälsovården och räddningsväsendet samt de strategiska riktlinjerna för välfärdsområdenas ekonomi. Dessutom gäller den statliga styrningen bland annat välfärdsområdenas investeringar.

Hur effektivt reformen dämpar kostnadsökningen beror också på hur trovärdigt välfärdsområdena upplever att det utvärderingsförfarande är som följer om tilläggsfinansiering beviljas upprepade gånger. Det går inte att på förhand bedöma hur mycket finansieringsnivån kommer att höjas i samband med efterhandsjusteringarna. Det finns dock en betydande risk att dessa justeringar höjer nivån på välfärdsområdenas finansiering.

4.4.6 Andra åtgärder för att stärka de offentliga finanserna

Regeringen har beslutat att utgifterna permanent ska minskas med 370 miljoner euro från och med 2023. I budgetförhandlingarna 2021 fattas dessutom beslut om beskattningslösningar som stärker statsfinanserna med 100–150 miljoner euro.

Rambeslutet innebär att de utgifter som ingår i ramen är lägre än i finansministeriets förslag från och med 2024.

4.4.7 Genomförande och uppföljning

Utfallet av färdplanerna för hållbarhet följs regelbundet bland annat vid budget- och ramförhandlingarna. Uppföljningen genomförs i samarbete mellan förvaltningsområdena och i dialog med sakkunniga, forskarsamhället och det civila samhället. Ministerarbetsgrupperna ansvarar för uppföljningen och beredningen av färdplanens åtgärdsdelar.

Regeringen gör följande mer omfattande och samlande utvärdering av hållbarhetsfärdplanerna vid ramförhandlingarna våren 2022.

Regeringen fortsätter beredningen av en färdplan för hållbarhet inför ramförhandlingarna 2022 utifrån denna färdplan. Den fortsatta beredningen fokuserar på de ömsesidiga beroendeförhållandena mellan hållbarhetens tre delområden och på en koherent helhet. I det fortsatta arbetet förbättras kunskapsunderlaget för hållbarhetens olika dimensioner och delområdenas internationella jämförbarhet. Beredningen görs i samarbete mellan Statsrådets kansli och ministerierna. Målet är att färdplanen för hållbarhet ska uppdateras årligen och utnyttjas som styrdokument för regeringens politik.

Bilaga 1. Åtgärder för att förbättra den offentliga förvaltningens produktivitet och kostnadseffektivitet

Social- och hälsovården

Kommunernas social- och hälsovårdsutgifter var nästan 19 miljarder euro, dvs. cirka 7,8 procent av BNP 2019. Detta var nästan 17 procent av alla offentliga utgifter. Storleken på befolkningen över 75 år kommer under de närmaste årtiondena att medföra ett stort tryck i synnerhet på behovet av och utgifterna för äldreomsorgstjänster.

Åtgärder som förbättrar kostnadseffektiviteten

Den strukturella reformen av social- och hälsovården skapar förutsättningar för att förnya och utveckla social- och hälso tjänsternas innehåll och sprida god praxis till alla välfärdsområden. Strukturreformen i sig är alltså inte tillräcklig, utan även innehållet i tjänsterna behöver förnyas. Innehållsutvecklingen sker både nationellt och regionalt. Social- och hälsovårdstjänsternas potentiella kostnadseffektivitet bygger på att beprövat kostnadseffektiva verksamhetsätt införs på riksnivå med hjälp av bland annat statsunderstödsprojekt och centraliserad styrning.

Koncentreringen av organiseringsansvaret på regionalt bredare axlar skapar också bättre förutsättningar för digitaliseringen av verksamheten och för datasäkerheten. Det blir väsentligt lättare att införa regionalt enhetliga klient- och patientdatasystem tack vare att registerföringen framöver kommer att skötas på välfärdsområdets nivå. De riksomfattande kraven och standarderna för klient- och patientdatasystem samt Kanta-tjänsterna utgör en grund för reformarbetet. Tjänsterna Omaolo och Hälsobyn är goda exempel på hur effektiva resultat kan uppnås genom samarbete mellan serviceanordnare och myndigheter på riksnivå.

Om utvecklingsprojekten inom social- och hälsovården ska kunna göras mer kostnadseffektiva behövs samarbete mellan olika ministerier och mellan olika regioner. De nätverk som uppstått i samband med statsunderstödsprojekten och beredningen av genomförandet av vårdreformen kan utnyttjas bland annat för att sprida god praxis.

Eftersom en stor del av utvecklingsarbetet sker i form av regionala statsunderstödsprojekt ökar kostnadseffektiviteten om projektfinsieringen styrs starkare. Den nationella styrningen av statsunderstödsprojekt kan stärkas till exempel genom förordningen om statsunderstöd. Förordningens bestämmelser om målen för regionala projekt och uppföljningen av deras utfall kan stärkas och preciseras. Det behövs både numeriska mål och verksamhetsmål som stöd för uppföljningen och styrningen av projekt. Om nationella mål ställs upp ur kostnadseffektivitetens perspektiv kan man påverka även pågående projekt. Samtidigt stärks befolkningens lika tillgång till tjänster i hela landet. Målet måste vara att projekten oavsett det regionala utgångsläget ska leda till enhetligare verksamhetsmodeller i de olika välfärdsområdena.

Ett annat mål är att ta fram indikatorer som beskriver tjänsternas kostnadseffektivitet och inkludera dem i de riksomfattande KUVA-indikatorerna för kostnadseffektivitet inom social- och hälsovården. Indikatorerna används som stöd i både styrning och medskapande.

Programmet Framtidens social- och hälsocentral

Social- och hälso-tjänsterna på basnivå utvecklas genom programmet Framtidens social- och hälsocentral. Tillgången till tjänsterna förbättras och de samordnas så att de motsvarar invånarnas behov. Syftet med programmet är att reformera verksamhetssätten inom social- och hälsovården och utveckla människoorienterade helheter av tjänster. Programmet genomförs i projekthelheter som följer de framtida välfärdsområdena. Social- och hälsovårdsministeriet understöder genomförandet med statsunderstöd 2020–2023.

Programmet har som mål att

1. förbättra tillgången till tjänster på lika grunder och i rätt tid och att förbättra tjänsternas kontinuitet,
2. förskjuta tyngdpunkten i verksamheten från tunga tjänster till förebyggande och föregripande arbete,
3. förbättra tjänsternas kvalitet och effekt,
4. säkerställa att tjänsterna är tvärspektoriella och samverkande samt
5. dämpa kostnadsökningen.

Åtgärderna i samband med programmets övriga mål bidrar också till att dämpa kostnadsökningen. Genom att förbättra tillgången till tjänster och sörja för att de kan ges i rätt tid och fortsätta kan man förhindra att problem förvärras och hopar sig och minska kostnaderna. När tyngdpunkten i verksamheten flyttas till det förebyggande och föregripande arbetet stärks de verksamhets sätt och tjänster inom social- och hälsovården som främjar välbefinnande och hälsa och det förebyggande och tidiga stödet. Då minskar behovet av tunga tjänster, vilket dämpar kostnadsökningen på lång sikt. Programmet förbättrar också tjänsternas kvalitet och verkningsfullhet, vilket ökar kostnadseffektiviteten. Bättre tillgång och effekt i synnerhet inom missbrukar- och mentalvårdstjänsterna och rehabiliteringen är av betydelse för sysselsättningen, eftersom brister i dessa tjänster försämrar sysselsättningen och ger upphov till stora indirekta kostnader exempelvis inom barnskyddet.

Produktiviteten ökar om tjänsterna görs mer tvärssektoriella och samverkande genom att utveckla arbetsfördelningen och samarbetet mellan yrkesgrupperna. Utvecklingen av de digitala tjänsterna, hanteringen av kunddata samt ledningen genom information ökar kostnadsmedvetenheten och möjligheterna att minska kostnaderna. Det finns många effektiva och kostnadseffektiva verksamhetsmodeller och de tillämpas mångsidigt enligt den regionala situationen, det tidigare utvecklingsarbetet och områdets behov.

I projektet för framtidens social- och hälsocentral och i andra utvecklingsprojekt måste resurserna inriktas bland annat på mentalvårds- och missbrukararbete, rehabilitering, barn- och familjetjänster och munhälsovård.

Statsunderstödsprojekt som stöder strukturreformen

I statsunderstödsprojekten för strukturreformen stöds frivillig regional beredning. I projekten har man fortsatt sådan utveckling av social- och hälsotjänster och strukturer som inletts av kommuner och samkommuner och visat sig vara nödvändig. Vid beviljandet av understöd bedömdes i synnerhet projektets samhällliga och ekonomiska mål och effekt. Med ekonomiska effekter avses till exempel hur projektets åtgärder kan främja produktiviteten eller minska överlappande kostnader till exempel för administrering av informationssystem.

Statsunderstödet beviljades för tre delområden:

1. frivillig regional beredning och projektsamordning,
2. utveckling av ledningen och styrningen samt
3. reform och förenhetligande av arbetssätt och processer med hjälp av digitala medel.

Dessutom var det möjligt att ansöka om understöd för landskapens gemensamma utvecklingsprojekt. Statsunderstöd beviljades i synnerhet för utvecklande och förenhetligande av ordnandet av social- och hälsovårdstjänster, exempelvis utvecklande av styrningen, fastställande av servicekedjor och servicehelheter, utvecklande av ledningen av servicenätet och servicekedjorna, ledning genom information samt förenhetligande av informations- och kommunikationstekniska lösningar och beredning av andra åtgärder för att stävja kostnadsutvecklingen.

Finlands program för hållbar tillväxt, pelare 4

Pelarens centrala helheter handlar om att utveckla den vård-, rehabiliterings- och serviceskuld som covid-19-pandemin orsakat, påskynda tillgången till vård, vidta åtgärder för utsatta grupper samt stärka det förebyggande arbetet och tjänster utan tröskel genom nya kostnadseffektiva verksamhetsmodeller och digitala lösningar. Dessutom finansieras förbättringen av social- och hälsovårdens kunskapsunderlag och kostnadseffektivitet genom utveckling och införande av nationellt enhetliga dataspecifikationer, tekniska specifikationer för dem samt tekniska lösningar och tjänster som är nationella eller regionalt gemensamma.

Programmet Framtidens social- och hälsocentral, Finlands program för hållbar tillväxt samt social- och hälsovårdsreformen och relaterade statsunderstödsprojekt utgör en helhet som på många sätt kan förbättra kostnadseffektiviteten inom social- och hälsovården. Ett utvecklingsarbete som baseras på regionala projekt ställer höga krav på måluppställningen, uppföljningen och styrningen för att servicesystemet ska bli kostnadseffektivt och likvärdigt i hela landet.

Delområdet lokalförvaltning, upphandlingar och digitalisering

Statens och kommunernas upphandlingar

Det har uppskattats att de olika enheterna inom den offentliga förvaltningen på årsnivå gör upphandlingar till ett värde av cirka 35 miljarder euro, varav en betydande del görs i kommunerna. Även de planerade välfärdsområdena är på väg att bli stora upphandlingsorganisationer.

De olika enheterna har utvecklat den offentliga upphandlingen, men det finns fortfarande mycket att göra för att upphandlingarna ska bli mer ekonomiskt, ekologiskt och socialt verkningsfulla och konkurrensutsättningen fungera. Grunden för utvecklingen är den första nationella upphandlingsstrategin, som godkändes i höstas och genomförs som bäst i den offentliga förvaltningens olika enheter. Utvecklingen samordnas under ledning av finansministeriet och Kommunförbundet i åtgärdsprogrammet för offentlig upphandling, men hela den offentliga förvaltningen ansvarar för genomförandet.

Genomförandet av upphandlingsstrategin innebär tiotals olika åtgärder, och följs också med en särskild uppsättning indikatorer som tagits fram under VTT:s ledning. Programmet fokuserar på att förbättra den strategiska ledningen, organiseringen och kompetensen i upphandlingarna inom hela den offentliga förvaltningen. Det är viktigt att underlätta införandet av verkningsfulla upphandlingsmodeller där sådana kan åstadkomma resultat. Det behövs samarbete med företagen och stöd från sakkunnigorganisationer som Hansel, kompetenscentret Keino och Motiva.

Arbetet för större kostnadseffektivitet fokuserar på styrning och informationsgång, fungerande gemensamma upphandlingsprocesser och tillräcklig konkurrens. Det är viktigt att bland annat öka de lokala innovativa företagens deltagande i serviceproduktionen och konkurrensutsättningarna. Det kan leda till direkt kostnadseffektivitet i form av bättre prisvärdhet, men också till mer omfattande samhällseffekter genom till exempel sysselsättning, nya innovationer, minskad grå ekonomi, utsläppsminskningar och större respekt för de mänskliga rättigheterna.

Statens och kommunens lokaler

Kommunerna och kommunkoncernerna uppskattas äga cirka 62 000 byggnader med sammanlagt över 50 miljoner kvadratmeter våningsyta och ett balansvärde på cirka 35 miljarder euro. Siffran inkluderar också alla social- och hälsovårdsfastigheter.

Kommunerna och kommunkoncernerna uppskattas äga cirka 62 000 byggnader med sammanlagt över 50 miljoner kvadratmeter våningsyta och ett balansvärde på cirka 35 miljarder euro. Siffran inkluderar också alla social- och hälsovårdsfastigheter.

Utvecklingen av kommunernas lokalförvaltning förutsätter att det relaterade lagstiftningsprojektet främjas och ett åtgärdsprogram tas fram till stöd för det. För att kunna bedöma kostnadstrycket och riskerna i anslutning till lokalerna bör man kunna sammanställa en kontinuerligt uppdaterad bild av investerings-, reparations-, underhålls-, hyres- och personalkostnaderna samt lokalernas nyttjandegrad.

Distansarbete, platsoberoende och lokaler i sam användning minskar den offentliga förvaltningens behov av lokaler under de kommande åren. Lokalbehovet beror också på hur kommunfältet differentieras i fråga om befolkning och ekonomi. De planerade välfärdsområdena kommer att förändra kommunernas servicestrukturer och lokalbehov kraftigt. Därför behöver kommunerna en målinriktad och fungerande lokalstrategi åtminstone fram till 2030. Målet är att minska behovet av investeringar i kommunsektorns byggnadsbestånd och förbättra lokalhanteringen så att effekterna delvis uppstår senast 2029, men i och med de förändrade rutinerna delvis också på längre sikt. För att uppnå målet utreds möjligheterna att föreskriva om en lagstadgad skyldighet för kommunerna att lämna uppgifter om sina lokaler och byggnader till en riksomfattande databas.

Även statens behov av lokaler kommer att förändras avsevärt i och med att arbetet blir allt mer multilokalt. Statens nät av lokaler ses över bland annat genom planen för regional närvaro, statens lokalstrategi, fastighetsstrategin och projektet för statens service- och lokalnätverk. Vid samserviceställena är de statliga reformerna också kopplade till de kommunala reformerna. Planmässighet och bättre kunskapsunderlag möjliggör effektivare lokalanvändning och effektivare resor, vilket också ger besparingar och försäljningsintäkter från fastigheter som blir lediga. I inledningsfasen förutsätter reformen samtidigt bland annat investeringar i planeringen och förnyandet av lokaler och informationssystem.

Digitalisering

Digitaliseringens möjligheter är ett genomgripande tema i förbättringen av kostnadseffektiviteten. Digitaliseringen av offentliga tjänster medför en betydande potential för tjänsternas effektivitet och tillgänglighet. Det är viktigt att man lyckas kombinera de digitala tjänsterna med förnyandet av de offentliga tjänsterna som helhet. En digitalisering som är framgångsrik både i termer av kostnadseffektivitet och för kunderna förutsätter ett starkare nationellt stöd än i dag samt samarbete över förvaltningsgränser och förvaltningsnivåer. I Finlands program för hållbar tillväxt ingår flera investeringar i digitalisering av offentliga tjänster (till exempel arbetsrelaterad invandring, kontinuerligt lärande, sysselsättningstjänster). Dessa investeringar bör genomföras i nära samarbete mellan ministerierna.

För att digitaliseringen av statliga tjänster ska förbättra kostnadseffektiviteten så mycket som möjligt måste utbudet av fysisk betjäning samtidigt utvecklas så att det flexibelt motsvarar det minskande behovet av kundbesök och allt tydligare utgör ett komplement till den digitala servicen. Det här förutsätter att såväl nätet av serviceställen som sätten att tillhandahålla tjänster ses över, för att även framöver kunna garantera att de som behöver fysisk betjäning kan få den. I framtidens verksamhetsmodell är gränsen mellan digitala tjänster och besök på serviceställen flytande, då också de fysiska besöken allt oftare innebär assisterad användning av digitala tjänster eller användning av fjärranslutning på myndighetens serviceställe. Rörliga tjänster kan användas för att komplettera det fysiska servicenätet.

Samtidigt som tjänsterna digitaliseras bör man se till att de som behöver tjänsterna också har möjlighet att använda de digitala tjänsterna. Tjänsterna bör utformas på ett tillgänglighetsanpassat sätt så att de är tillräckligt tydliga och användarvänliga, och användarstödet bör vara tillräckligt i hela landet.

En stor utmaning i digitaliseringen av offentliga tjänster är de stora skillnaderna i de offentliga förvaltningsaktörernas beredskap att tillämpa teknik. Särskilt bland kommunerna finns sådana som effektivt utnyttjar digitaliseringen men också kommuner där digitaliseringen av tjänsterna framskridit långsamt. Staten har inga kraftiga styrmedel utan situationen kräver stöd och incitament. Även de statliga ämbetsverkens åtgärder och beredskap inför digitaliseringen av tjänster varierar avsevärt. För att digitaliseringen ska kunna främjas effektivt är det viktigt att skillnaderna inte blir för stora, och att också de långsammare aktörerna involveras i utvecklingen. En utgångspunkt i arbetet för större kostnadseffektivitet är att identifiera nationellt skalbara verksamhetsmodeller som redan används i vissa regioner och utvidga användningen av dem.

Tillgången på arbetskraft kan hämma reformen av den offentliga förvaltningen.

Coronapandemin har tvingat individer och organisationer att mycket snabbt ta till sig nya rutiner som bygger på digital teknik och elektronisk kommunikation. Också efter att situationen normaliserats gäller det att se till att framstegen blir bestående och de nya lärdomarna kan utnyttjas.

SNELLMANSGATAN 1 A, HELSINGFORS
PB 23, 00023 STATSRÅDET
valtioneuvosto.fi/sv/
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-765-2 PDF

ISSN: 2490-0966 PDF